

HET NEDERLANDS
VALKENIERSVERBOND
'ADRIAAN MOLLEN'
JAARBOEK 2016-2017

HET NEDERLANDS VALKENIERSVERBOND 'ADRIAAN MOLLEN' JAARBOEK 2016-2017

HET NEDERLANDS VALKENIERSVERBOND
'ADRIAAN MOLLEN'
JAARBOEK 2016-2017

'MON ESPOIR EST EN PENNES'

HET NEDERLANDS VALKENIERSVERBOND 'ADRIAAN MOLLEN'

Stelt zich ten doel het behoud en de beoefening van het vluchtbedrijf en de bescherming van roofvogels, alles in de meest ruime zin van het woord.

De vereniging kent ereleden, leden en donateurs. Het lidmaatschap bedraagt €60,- en voor buitenlandse leden €25,-.

Ieder, die met het doel van het verbond instemt, kan door het bestuur als donateur worden aangenomen tegen een schenking van €500,- of een jaarlijkse bijdrage van ten minste €20,-.

BESTUUR

Hans Klijn (voorzitter)

Erik Abma (secretaris)

Jan Hoogeveen (penningmeester)

Henk Bruggen (ornithologisch secretaris)

Willem Vrijenhoek (bestuurslid)

Jaarboek 2016-2017 is een uitgave van het Nederlands Valkeniersverbond 'Adriaan Mollen'

EINDREDACTIE

Mark van Appeldorn, mjvanappeldorn@heartbeat5.nl

Johan Kolman, jbkolman@gmail.com

TEKSTCORRECTIES

Mark van Appeldorn en Johan Kolman

OMSLAG

Dusty, Johan Kolman 2016, foto Ruud Wielinga

Wisp, werk en foto van Johan Kolman 2017

VORMGEVING

Willem Morelis

DRUKWERK

EPS, Amsterdam

© copyright: Nederlands Valkeniersverbond 'Adriaan Mollen'

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt worden door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke wijze dan ook, zonder voorafgaande toestemming van de uitgever, auteurs, fotografen en illustratoren.

Boek bestellen / Order book: info@adriaanmollen.com

Redactieadres: Meierijlaan 30, 2548 NN 's-Gravenhage, info@adriaanmollen.com

INHOUD

Voorwoord van de voorzitter

Hans Klijn • 5

Ornithologisch verslag seizoen 2014-2015

Henk Bruggen • 7

Ornithologisch verslag seizoen 2015-2016

Henk Bruggen • 15

Een valk in het wapen van Valkenswaard

Henk van Mierlo • 23

Weten hoe de hazen lopen

Mark van Appeldorn • 30

Een goed begin

Evert-Jan Breukink • 35

‘Margaret Rose’ 1949, gouache van Hendrik J. Slijper (1922-2007)

Johan Kolman – Mark van Appeldorn • 39

Vermiste slechtvalk

Kevin Hoogveld • 40

De slechtvalk anno 2016

Arno Teunissen • 43

Valkenvangst te Haule 1902

Mark van Appeldorn – Johan Kolman • 48

Radiografische kunstprooien

Robert Musters • 54

In Memoriam Johan Franciscus Mollen 24 april 2016

Jac van Gerven • 61

Titeloverzicht per jaargang

Mark van Appeldorn • 63

Slechtvalkwijf Golda van Henk Keuning

VOORWOORD VAN DE VOORZITTER

Voor u ligt het nieuwe jaarboek van het Nederlands Valkeniersverbond 'Adriaan Mollen'. In 1967 verscheen het eerste jaarboek van ons Verbond in de vorm die wij nu nog steeds herkennen. Nu, bijna vijftig jaar later, in het tijdperk van internet en sociale media, maken wij nog altijd een jaarboek om onze activiteiten breder bekend te stellen. Of deze vorm nog eens vijftig jaar zal overleven, durf ik niet te zeggen, maar voor velen van ons is het 'rijtje jaarboeken in de kast' als een tijdmachine die een fascinerende kijk geeft in het verleden van ons Verbond.

Hans Klijn met Cocker Spaniel
Harrie en havikstarsel Gomez

Wanneer iets in al die jaren stabiel is gebleven, is het de constante zorg om ons geliefde vluchtbedrijf te behouden voor de toekomst. Of dit nu is door veranderende wetgeving, mogelijkheden tot jagen, dierziekten of de beschikbaarheid van havik en slechtvalk, zorgen over de toekomst van ons vluchtbedrijf zijn er altijd geweest en zullen er altijd blijven. De zorgen zijn vaak terecht. Naar mijn mening is de nieuwe Wet natuurbescherming, met daarin nog altijd opgenomen een wildlijst, voor de poorten van de hel weggesleept. Samenwerking is daarbij belangrijk gebleken. We zullen met alle partijen in de groene ruimte moeten samenwerken willen wij ook in de toekomst kunnen blijven jagen. Wij zijn de mensen die zich hebben ingespannen voor het behoud van de jacht veel dank verschuldigd.

Alle vormen van jacht – en als valkeniers zijn wij daar het mooiste onderdeel van – liggen onder een vergrootglas, zeker in Nederland. Toch blijft het soms verbazingwekkend hoe we in Nederland op een soort eiland denken te leven. In de discussie over de risico's van hybridisatie, waardoor de roodstaartbuizerd uiteindelijk niet als jachtvogel is aangemerkt, kan ik mijn cynisme met moeite onderdrukken. Los van wat je nu vindt van de woestijnbuizerd en de roodstaartbuizerd als jachtvogel, de ons omringende landen kennen geen beperking. Maakt het besluit in Nederland het verschil? Of is hier wellicht gewoon sprake van een gelegenheidsargument in plaats van een rationele afweging?

Bij het schrijven van dit voorwoord is de vogelgriep nog altijd actief en van grote invloed op het jagen met onze vogels. Sommigen kunnen helemaal niet jagen en anderen moeten zich per keer afvragen of zij verantwoord op pad kunnen. Ondanks al deze problemen is een nieuwe groep aspiranten begonnen op hun valkenierspad. Ik hoop van ganser harte dat 'Adriaan Mollen' deze nieuwe valkeniers voldoende kan inspireren en ondersteunen om hun ambities te realiseren en dat zij de toekomst van de valkerij in Nederland verzekeren en wellicht op een nog hoger plan brengen. Ik roep ze op bij zoveel mogelijk valkeniers op bezoek te gaan, zodat hun kennis zo breed mogelijk wordt.

Dat wij in Nederland verder moeten kijken dan onze landsgrenzen, is voor mij een vaststaand feit. Zoals u weet is ons Verbond één van de oprichters van het IAF en kunnen we deze organisatie gebruiken als startpunt voor een bredere blik op valkerij dan alleen Nederland. De wereld is veel kleiner geworden en daar kunnen we gebruik van maken. Vraag maar eens aan de mensen die in Ierland onlangs nog de spectaculaire jacht hebben gezien van slechtvalken op watersnip.

Het bestuur is de redactie bijzonder dankbaar dat een nieuw jaarboek kan worden toegevoegd aan het verslag over de laatste vijftig jaar. Daarmee is ook een deel van uw valkerij voor de eeuwigheid vastgelegd. Ik wens u veel leesplezier.

Hans Klijn
Voorzitter

HENK BRUGGEN

Ornithologisch verslag seizoen 2014-2015

Mijn herinneringen aan het jachtseizoen 2014-2015 worden vooral gedomineerd door de dan heersende vogelgriep. Als bron worden overwinterende smienten genoemd. Dit heeft tot gevolg dat er gedurende een langere periode niet 'gevlogen' mag worden. Maar natuurlijk zijn er ook de mooie vluchten boven de ondergelopen weilanden in het stroomgebied van het Friese riviertje De Tjonger. Of de mooie Groningse vergezichten tijdens een valkenjacht op eenden. Op de achtergrond klinkt het 'Hoogeland' van Ede Staal. Het geheel wordt bekroond met een mooie vlucht boven het water en een eend op het tableau. Wees gerust ik zal u niet langer lastig vallen met mijn overpeinzingen, de feiten:

Het weer tijdens de herfst van 2014 wordt door het KNMI omschreven als de op één na zachtste in 300 jaar met een gemiddelde temperatuur van 12,4 graden (plus 1,8 graden) met 26 dagen boven de 20 graden. De neerslag is net iets meer dan de helft van het gemiddelde. De winterperiode is ook relatief zacht met een gemiddelde van 4,1 graden en 37 vorstdagen. Soms met een sneeuwdek zoals aan het einde van het jaar.

Het Verbond heeft 129 leden, waarvan 62 aktehouder zijn en 48 de status van aspirant valkenier hebben. De (zorgelijke) trend van het afnemende aantal aktehouders zet zich helaas ook nu voort. Een positieve trend is het toenemende aantal aspiranten die kiezen voor het Verbond. Ook het aantal valkeniers dat kiest voor het mentorschap stijgt gestaag.

<i>Leden 2014-2015</i>	<i>Aktehouders</i>	<i>Mentor</i>	<i>Fokker</i>	<i>Aspirant</i>
129	62	23	5	48

De omvang van het jachtveld is door de jaren heen vrij stabiel. Niet bekend is of er bij de grotere velden sprake is van combinaties. Ook is uit de gegevens

niet te herleiden of de grotere velden door meerdere valkeniers gebruikt worden, dit kan een dubbeltelling tot gevolg hebben. Naar typologie is de verdeling over natuur-, agrarisch-, recreatie- en stedelijk- / industriegebied vrijwel gelijk, ieder een kwart.

Provinciaal gezien ligt van de gemelde jachtvelden ongeveer een kwart in Noord-Brabant en een kwart in Zuid-Holland. Gelderland is een goede derde met 15%. De uitkomsten zijn vrijwel identiek aan het voorgaande verslag.

Nu zijn het allemaal verzamelbegrippen maar die van stedelijk gebied intrigeerde mij. Om deze reden heb ik met 'stedelijke valkenier' Chris van Vugt gebeld en hem gevraagd naar zijn ervaringen: Chris wordt veelal door gemeenten gevraagd om de roek uit een woongebied te verjagen. Afhankelijk van de openheid van het terrein zet hij hiervoor zijn havik of slechtvalk in om de roek te be-/verjagen. Dit gebeurt meestal vlak voor het broedseizoen van de roek. Het publiek reageert eigenlijk alleen maar positief.

Fretteren: Vrijwel alle havikiers maken gebruik van een fret om het konijn te bemachtigen (88%).

Henk Keuning met slechtvalk Black Lady en Espagnol Breton Copine

Jachthonden: Van de valkeniers die meewerken aan dit verslag maakt 60% gebruik van één of meerdere jachthonden, waarbij vijf rassen worden opgegeven. Van de rassen wordt de Springer Spaniel (55%) het meest gebruikt en op een gedeelde tweede plaats de Duitse Staande Draadhaar en de Ruwhaar Teckel (15%). Daarnaast wordt nog een enkele Cocker Spaniel, Duitse

Staande Langhaar, Border Terriër en een Epagneul Blue de Picardie ingezet. Opvallend is dat al een aantal jaren de Pointer als 'klassieker' ontbreekt in het lijstje. Een andere, voor mij in ieder geval, opvallende in het rijtje is de Ruwhaar Teckel. Een goede reden om dit eens te bevragen. Kevin Hoogveld geeft hierop als toelichting dat de teckel als drijvende hond niet onderdoet voor de springer maar voegt hier nog aan toe dat de Ruwhaar Teckel door zijn eigenzinnigheid en afmeting hier nog iets aan toevoegt. De soms baldadige havik had het wel eens op de teckel gemunt, ter voorkoming draagt ze een fluorescerend vest.

Jachtvogels: Na een kleine dip in 2013-2014 zit het totaal aantal jachtvogels weer op het 'oude niveau'. De verhouding tussen valkenier en havikier is door de jaren heen ook vrij stabiel (1/2). Bij de slechtvalk is over meerdere jaren gezien de verdeling aan inzet als vuistvogel en als aanwachter vrijwel gelijk (1/1). Bij het voorgenoemde moet wel in overweging worden gegeven dat dit is gebaseerd op een beperkt aantal verslagen.

Naast deze opsomming wil ik u het verhaal van Arjan Dijkman met betrekking tot een 'jachtongeval' niet onthouden: Mijn slechtvalk tarsel Jesse is omgekomen door toedoen van een duivenmelker. Tijdens een vlucht kreeg Jesse vanuit hoogte een klucht postduiven in het vizier en zag een kans. Wij (Jarco Kingma en ik) zagen de valk tot een kilometer van ons afdrijven. Direct zijn wij hem gevolgd met de telemetrie. Na hooguit vijf minuten werd het signaal zwak en de richting onduidelijk. Na wat heen en weer gepeil met vage signalen zijn we maar te voet in omgeving gaan zoeken waarvan wij op basis van gevoel vermoedens hadden. Hier werd tussen de huizen een korte heldere toon opgevangen. Na over de achtertuinen te kijken werd een duiventil zichtbaar. In die richting pakten we ook het signaal van de zender op. De vogel werd aldaar onder uit de groene klike gehaald en bleek al enige tijd dood te zijn. Wij waren hooguit 20-30 minuten aan het peilen geweest dus het voorval had zich direct voltrokken. Achteraf bleek het vage signaal veroorzaakt te zijn doordat de valk in de klike lag. De melker gaf aan de vogel gedood te hebben. De duif die Jesse gepakt zou hebben leefde nog.

Jachtdagen: In het seizoen 2014-2015 zijn we gemiddeld 24 dagen in het veld geweest. Dit is 4 dagen minder dan het voorgaande seizoen. De verschillen tussen valkeniers is soms groot. Het totaal aantal outings is in twee seizoenen gedaald met 40%. Als belangrijkste factor wordt door velen de vogel-

griep genoemd. Gemiddeld zijn we ook in dit seizoen weer 3,5 uur in het veld, dit was ook het gemiddelde van voorgaande seizoenen.

Het aantal vluchten per jachtdag varieert per jachtveld/valkenier sterk en is vrijwel gelijk verdeeld over de groepen (1-3; 4-7 en 8-12 kansen/jachtdag). Dit zegt natuurlijk iets over het verschil in aanbod in de diverse jachtvelden. In dit kader is het wel een trieste constatering van Jac van Gerven over zijn jachtveld wanneer hij in zijn verslag meldt: Daarbij komt dat ik op een middag 3 uur heb gelopen zonder een konijn te zien.

Hiermee kom ik aan bij toch een belangrijk onderdeel van het ornithologisch verslag, **het tableau**.

Ook dit jaar is er weer sprake van een geschakeerd tableau voor zowel de hoge – als de lage vlucht. In de 19 verslagen worden iets meer dan 800 prooidieren gemeld, per twee jachtdagen is het tableau vier. In 2013-2014 was dit drie. Dus minder jachtdagen dit seizoen maar een hoger rendement. Ook dit seizoen wordt het tableau (havik en slechtvalk) gedomineerd door het konijn (ruim 80%) en met op ruime afstand als tweede de zwarte kraai met 10%. Bij de slechtvalk bestaat het tableau bijna volledig uit de zwarte kraai en een enkele wilde eend.

Absoluut zijn er in dit verslagjaar 2014-2015 meer konijnen (60 stuks) geslagen dan in het voorgaande jaar. Bij de havik is de haas en zijn Schotse verwante, de sneeuwhaas een goede derde, de verdeling tussen beide is vrijwel gelijk (1/1).

VERMELDINGEN

Kees den Otter: Helaas heb ik dit seizoen maar zeer kort met de Finse havik wijf (2012) kunnen vliegen. Bij de tweede vlucht verongelukte ze tegen een raam tijdens de achtervolging van een konijn. Op een afstand van ongeveer honderd meter zette ze aan op het konijn na een achtervolging langs een hek en struiken zou ze afvliegen naar een dak, onderwijl komt het konijn weer tevoorschijn en bij de dan ingezette duikvlucht botst ze op een raam. Zeer spijtig want het was een stabiele vogel die niet schroomde om voor de haas, konijn, gans of fazant te gaan.

Arno Teunissen: Het jachtseizoen 2014-2015 was een bijzonder seizoen met de nodige onderbrekingen. Allereerst werd midden in het seizoen de jacht gesloten vanwege een uitbraak van vogelgriep. Wegens het verbod op

vervoer en vliegen van de jachtvogel was ik genoodzaakt die weer terug te zetten in het muithuis en kon de vogel niet op jachtconditie worden gehouden. Dit heeft de nodige jachtdagen gekost. Later in het seizoen had ik de eer om de Nederlandse valkerij te vertegenwoordigen op het 3de Internationale Valkerij Festival in Abu Dhabi. Dit was een prachtig evenement maar ging wel deels ten koste van mijn eigen praktiserende valkerij-seizoen. Tenslotte bleek medio januari mijn jachtvogel, na alle onderbrekingen, ondermaats te presteren. Nader smeltseel-onderzoek bracht een overgroei aan staafvormige bacteriën aan het licht. Dat leidde opnieuw tot een korte onderbreking waarin een antibioticakuur werd gegeven. Al met al een zeer onregelmatig seizoen met te veel onderbrekingen om de vogel in een goed ritme en conditie te houden en met dientengevolge een beperkt resultaat.

Betty Bierman / Paul van Overveld: Vanwege vogelgriep en later sneeuwval maar beperkt kunnen jagen.

Mark van Appeldorn: Helaas door de vogelgriep van 27-11 t/m 24-12-2014 niet kunnen jagen. In het jachtveld van Hans Klijn hebben we op één dag wel 2 hazen geslagen, die ze heel mooi bond. Een prachtige woerd sloeg ze hoog in de lucht en kwamen samen naar beneden. Een van mijn mooiste vluchten van dit seizoen.

Dusty jachtdag 2014 door Mark van Appeldorn

Erg weinig konijn vanwege de lichtbakvergunning op mijn terrein voor de geweerjagers. Daarom na de vogelgriep maar een paar konijnen gestopt.

Paul Grunnekemeijer: Bepaalde diersoorten nemen in Twente de laatste jaren enorm toe, zoals de das, boommarter en ooievaar. De steenmarter is

bijna overal een plaag. Andere soorten gaan hard in aantal achteruit, zoals de nachtegaal, geelgors, kneu, maar ook de kleine zanglijster zie je bijna niet meer! Jammer, geen goede ontwikkeling!

Jan Poorthuis: Zuid Holland en gebied rond Barneveld gedurende lange periode niet bejaagbaar i.v.m. vogelgriep. Mijn beide jachtterreinen vallen in deze gebieden vandaar dat er slechts in twee maanden van het seizoen kon worden gejaagd.

Twee jachtsvakanties gehouden: Oktober Schotland zes dagen in de Highlands (drassig heide gebied). Mijn zelfgefokte en grootgebrachte Harris ingevlogen (in Schotland) tableau eerste jaar vijf konijnen en drie sneeuw-hazen.

Het heidegebied aan huis heb ik dit jaar bewust niet bejaagd. De konijnenpopulatie was a.g.v. de combinatie van vhs en myxomatose dermate gedece-meerd dat er geen sprake was van overtolligheid. Het is dan in dat opzicht verstandiger de populatie in alle rust te laten herstellen. Ik heb er wel het hondenwerk getraind.

Robert Musters: Door de vogelgriep en verblijf buitenland weinig kunnen jagen.

Wim van de Vlasakker: Eigenlijk een seizoen zonder vermeldenswaardig-heden. Behalve dan dat ik graag en veel met havik op pad ben geweest. Vooral omdat de havik altijd jaagt, zelfs op een gewicht dat iets hoger is dan het muiltgewicht.

Arjen Dijkman: De rooie tarsel Jesse had een bliksemcarrière. Training verliep snel en voorspoedig. Op 15 augustus sloeg hij zijn eerste eend. Daarna veel mooie en goeie vluchten beleefd maar eerst niks meer kunnen binden (aantal keren op een haar na). Zo vroeg in het seizoen hadden we ook geen geluk met de aantallen eenden, maar dat mocht de pret niet drukken. In september sloeg hij uiteindelijk een eend na een enorme gave vlucht. Begin oktober sloeg het noodlot toe. De valk kwam om bij de duivenmelker.

Met Leah verliep de training minder voorspoedig. Deze valk had een tegen-overgesteld karakter top van Jesse. Vliegen en jagen ging initieel prima, maar na een jachtvlucht focuste ze zich op prooi en liet de loer links liggen. Dit herstelde later in het seizoen. Na het voorval met de tarsel heb ik drie weken niet dūrven vliegen. Uiteindelijk de moed weer bij elkaar geraapt en Leah weer gevlogen. Notabene die eerste vlucht sloeg ze vanuit de juiste techniek/positie een wilde eend. Vanaf dat moment hebben we alleen nog maar gejaagd. Het aantal gebonden eenden valt nog tegen maar we hebben menig eend een ram verkocht. Een keer sloeg ze zo hard dat ze met eend en

al hard tegen de grond sloeg. Beiden zaten enige tijd versuft naast elkaar op de grond. Uiteindelijk kon de eend ontsnappen. Al met al een bewogen maar ontzettend gaaf seizoen beleefd.

Kevin Hoogveld: Kev slechtvalk tarsel, was pas op 1 november klaar met muiten. Het trainen kon weer beginnen. Totdat de vogelgriep ons tegen zat. Het jachtseizoen werd gesloten voor een bepaalde periode. Omdat de openingstijd te onzeker was, heb ik besloten de vogel terug te plaatsen in het muithuis.

Havik tarsel Fin x Eur, is na het trainen en jagen op konijn en kraai. Toch besloten om hem te verkopen. En dit alles net voor de vogelgriep, geluk! De interesse in de jacht met valken is groter. Omdat ik niet de tijd heb om vier vogels te vliegen. Is deze overgedragen aan Dhr. B. Bruil.

Jarco Kingma: Moeilijk seizoen. Kreeg de valk niet constant in goede positie. Meer en deels alleen gejaagd en dat is vrij lastig (krijg je niet de eenden mooi onder de valk vanuit de sloot).

Hans Klijn: Het seizoen was er één van het net op tijd ontsnappen aan de vogelgriep. Vlak voordat in Nederland de vogelgriep om zich heen sloeg, zijn mijn vrouw en ik voor een periode van bijna een maand naar Schotland gegaan. De berichten van het thuisfront waren niet best en ondertussen kon ik gewoon iedere dag jagen in de prachtige velden die Schotland biedt. Soms kan het meezitten! Tijdens ons verblijf in Schotland is aspirant valkenier Michiel Herkemij op bezoek geweest om een paar dagen intensief te kunnen deelnemen aan de jacht. Ook oud aspirant Map Leer is meegereisd om daar te vliegen met haar Harris. Schotland is eigenlijk het perfecte land om anderen te ontvangen, daar alles in het teken van de jacht staat.

De tarsel Gomez (16 jaar) is ieder jaar later met zijn muilt. Toen ik hem op 8 oktober uit het muithuis haalde – mijn geduld was op – moesten er nog vijf staartpennen uitgroeien. Inmiddels weet ik dat met een rustige gewichtsreductie en vermijden van stress de staartpennen prima uitgroeien, maar je moet toch extra voorzichtig zijn.

Heel opmerkelijk dat ik dit seizoen precies net zo veel konijnen en eenden heb gevangen als het voorgaande seizoen. Het enige echte verschil is dat de tarsel dit jaar weer eens een fazant heeft geslagen, het voorgaande jaar was dat een roodpootpatrijs.

De Cocker Spaniel heeft inmiddels grotendeels het werk van mijn oude Border Terriër overgenomen. Het verschil in snelheid is enorm, maar de oude hond is zorgvuldiger. De combinatie Spaniel en havik blijft een bijzondere. Ze lijken voor elkaar gemaakt. De havik lijkt ook altijd extra geïn-

teresseerd wanneer zo'n brok energie de dekking neemt. Wellicht is een staande hond efficiënter, maar als het goed is gaan we als valkeniers voor de schoonheid van de vluchten en niet voor de efficiency.

Jac van Gerven: Mijn havik is 17 jaar oud en ik merk dat ze de konijnen moeilijk kan slaan. Verder is ze tegen een draad aan gevlogen en merk dat de linkervleugel iets hoger is dan de andere. Daarbij komt dat ik op een middag drie uur heb gelopen zonder een konijn te zien. Dat is ook de reden dat ik geen nieuwe akte heb aangevraagd. Er zit op mijn terrein nauwelijks konijn, hoe het komt weet ik niet, vermoedelijk veel vossen.

Ruud Sterken: Ik ben het seizoen begonnen met twee keer per week te jagen. Ook ben ik elf dagen in Schotland geweest waar we zeer succesvol waren. Daarnaast hebben we na twee seizoenen voor het eerst veerwild geslagen. Eén daarvan was een eend vanuit de boom. Vanaf december kon ik nog maar één keer per week jagen, gelukkig is dit voor deze zeer ervaren havik geen probleem. Door drukke werkzaamheden na de kerst en vanwege de onverwachte sneeuwval heb ik de havik begin januari na een geslaagd seizoen stilgezet.

SLOTBESCHOUWING

Door de vogelgriep zijn er in het seizoen 2014-2015 minder jachtdagen geweest. Dit is niet ten koste gegaan van het tableau (aantallen), het rendement lag blijkbaar hoger. Het konijn maakt ongeveer 80% uit van het tableau voor de havik en bij de slechtvalk wordt het tableau door de zwarte kraai gedomineerd. Bij de jachtvogels is de verhouding tussen havik/slechtvalk ongeveer 2:1. Het aantal leden van het verbond neemt gestaag toe, het is goed om te zien dat steeds meer aspirant valkeniers voor het verbond kiezen.

Met dank aan: Kees den Otter, Peter van Blerck, Arno Teunissen, Hans Klijn, Ben Ehlert, Betty Bierman & Paul van Overveld, Chris van Vugt, Jan Hoogeveen, Mark van Appeldorn, Ruud Opstals, Willem Vrijenhoek, Paul Grunnekemeijer, Jan Poorthuis, Robert Musters, Wim van de Vlasakker, Arjen Dijkman, Evert Paul Roderkerk, Kevin Hoogveld, Ruud Sterken, Thijs Fleskens, Jan de Vries, Jarco Kingma en Jac van Gerven.

HENK BRUGGEN

Ornithologisch verslag seizoen 2015-2016

Per juli 2016 heeft 'Adriaan Mollen' 126 leden, waarvan 60 aktehouder zijn en hiervan is ongeveer tweederde vogelvoerend. Ook dit jaar daalt het aantal aktehouders iets. Helaas hebben we geen vergelijkende cijfers voor het aantal vogelvoerende leden.

	<i>Leden</i>	<i>Aktehouders</i>	<i>Mentor</i>	<i>Fokker</i>	<i>Aspirant</i>
2012-2013	121	68	16	7	18
2014-2015	129	62	23	5	48
2015-2016	126	60	20	6	42

De opleiding tot valkenier is zeer belangrijk voor de instandhouding van ons vluchtbedrijf, valkerij als cultureel erfgoed, maar ook voor de levensvatbaarheid van onze vereniging. In dit opzicht is het mooi om te zien dat het aantal aspirant valkeniers in drie jaar tijd is verdubbeld. Van de aspiranten is 52% actief bezig met de opleiding. De verdeling naar stadia in de opleiding is als volgt: 12% is bezig met de eerste stage, 16% met de tweede stage en 24% met het verslag c.q. afronding. In dit seizoen zijn 8 kandidaten voor het examen voor het valkeniersdiploma geslaagd. Voor de vergelijking: er hebben in hetzelfde seizoen circa 30 aspirantvalkeniers de instructieavonden in Veldhoven bezocht. Er is geen grote gemene deler te benoemen waarom een groot aantal niet actief met de opleiding bezig is. In totaal zijn er 58 mentoren (alle verenigingen) voor de opleiding.

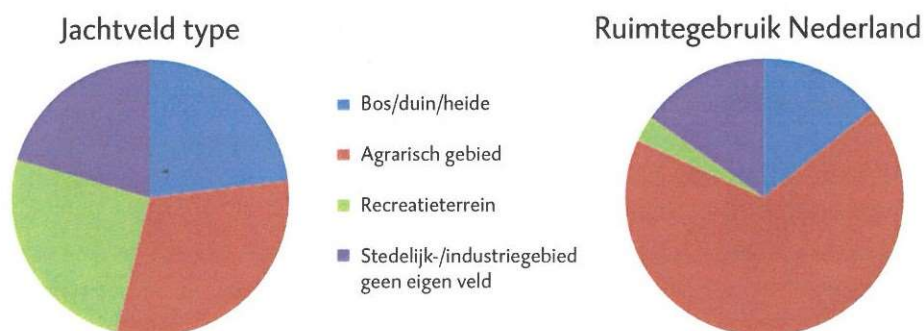
Van onze leden staan er zes te boek als fokker die ook regelmatig jachtvogels aanbieden, waarvan vier met de havik kweken en twee met de slechtvalk. Van de aanwas van de havik blijft een groot deel in Nederland en Europa. Voor de slechtvalk is er veel vraag uit het Midden-Oosten. Dit zorgt voor het opdrijven van de prijzen en mogelijk op langere termijn voor

een tekort aan voldoende broedkoppels. Een zeer grove indicatie voor de prijs voor een havik is 700-1.500 euro en voor een valk 3.500 euro plus.

Het KNMI omschrijft het weer tijdens de herfst van 2015 als gemiddeld: vrij zacht (11,1 graden), een normale hoeveelheid neerslag en een gemiddeld aantal (335) uren zonneschijn. De winterperiode behoort tot één van de zachtste in de afgelopen drie eeuwen met een gemiddelde temperatuur van 6,3 graden, een gemiddelde neerslag en 250 zonuren. Natuurlijk zijn er ook de winterse perikelen, zoals een aantal dagen flinke ijzel begin januari en een sneeuwdek aan het eind van die maand.

Het jachtveld blijft een bron van inspiratie, zeker wanneer ik de diversiteit van onze jachtvelden in ogenschouw neem. Als noordeling gewend zijnde aan de duinen en de weilanden is het voor mij een uitgelezen kans om afgelopen winter kennis te maken met de heidevelden van onze Peel, tijdens een jachtpartij. Met de restanten van de Heidsche Peel als pracht locatie. Ik zit, in een bleek zonnetje, op het bankje voor het logement 'De Hazenhut' te genieten van het uitzicht en vraag mij af of de Noorse valken nog steeds boven mij langs trekken, ik zal het Jac eens vragen. In de verte hoor ik gepruttel en meen 'dokter Angelino' (die van Toon Kortooms) langs de Peelerweg te horen aankomen. Het wordt tijd voor de Brabantse variant van de Jutterbitter. Wat is onze Peel mooi! En de jacht dan, zult u zich afvragen? Nu de haviken lusten er wel pap van. Vooral het samenspel tussen de hond, de fret, de havik en de valkenier is indrukwekkend.

Even wat statistieken. In onderstaand schijfdiagrammen wordt de opbouw van ons (collectieve) jachtveld vergeleken met de verdeling van Nederland. Om het vergelijkbaar te maken is het water buiten de vergelijking gelaten.

Uiteraard zijn er kritische kanttekeningen bij de vergelijking mogelijk, maar generiek kun je stellen dat wij ons concentreren op maar een klein deel van het ruimtelijk gebruik van Nederland. Waarschijnlijk is dit ingegeven door het aanbod van wild. Een gevolg is wel dat we hierdoor voor de jacht afhankelijk zijn van een beperkt aantal natuurinstanties en de (semi-)overheid. Bij het industriegebied als jachtveld gaat het met name om de Maasvlakte, waarbij het om gezamenlijk gebruik gaat.

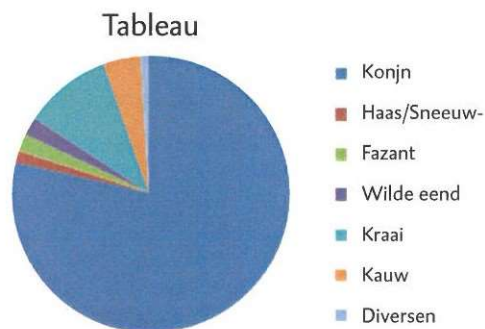
Cocker Spaniels, foto Estelle Gouwens

De inzet van en de gebruikte rassen jachthonden varieert logischerwijze weinig met de jaren.

	2011-2012	2015-2016
<i>Honden</i>	%	%
Ruwhaar Teckel	6	7
Jack Russel	6	
Pointer	6	
Springer Spaniel	40	36
Duitse Staande	18	7
Labrador	6	
Heidewachtel	6	
Cocker Spaniel	12	14
Geen		36

In zijn verslag maakt Thijs Fleskens melding dat hij met twee honden jaagt. Reden om hem te bellen en te bevragen naar de wijze van inzet: Thijs gebruikt twee Cocker Spaniels (verwant) voor het opstoten van de konijnen. Het zijn twee hardwerkende honden die autonoom werken. Voor de havik maakt dit niet uit. Deze kiest een positie van waaruit hij beide in de gaten houden. Wanneer een hond een konijn heeft opgestoten neemt de havik de jacht over en bewaken de honden de plek. Een ideale samenwerking.

Ook nu vormen het konijn en de zwarte kraai (bij zowel de hoge- als de lagevlucht) voor het belangrijkste deel het tableau.

Gemiddeld over de 15 verslagen bestaat het gemiddelde tableau voor het seizoen 2015-2016 uit 44 prooidieren, per twee jachtdagen bestaat het tableau uit twee prooidieren.

Aantal prooidieren per twee jachtdagen:

2013-2014	3
2014-2015	4
2015-2016	2

De afname past bij de regelmatig geuite zorgen met betrekking tot de ontwikkeling van de hazen- en konijnen stand in van oudsher rijke gebieden, zoals de heidevelden. Wim van de Vlasakker merkt hierover het volgende op: Mijn jachtveld beslaat ongeveer 6.000 ha, maar een klein deel hiervan bejaag ik, omdat er maar op weinig plaatsen konijnen zitten. Een tableau van 26 konijnen is mager, doordat de konijnenstand dit seizoen weer duidelijk minder is geworden. Terwijl de stand daarvoor ook al erbarmelijk laag was. Meestal stopte ik met de jacht na het slaan van één konijn, meer laat de populatie niet toe. Van de geslagen konijnen heb ik ongeveer de helft losgelaten met het idee, dat ik daarmee nog wat spaarde voor de volgende outing. De groep diversen is ook dit jaar weer veel omvattend en varieert van muizen tot kippen.

Jachtdagen: In dit seizoen zijn we gemiddeld 35 dagen in het veld geweest. Dit is 11 dagen meer dan het voorgaande seizoen. Per outing zijn we iets meer dan drie uren in het veld geweest, dit is iets minder dan het gemid-

delde van voorgaande seizoenen. Het aantal vluchten per jachtdag varieert tussen de hoge- en lagevlucht. Bij de hogevlucht is het gemiddeld drie en bij de lagevlucht is dit gemiddeld vijf keer per jachtdag. Bij de havikiers zijn de verschillen groot met name door het verschil in aanbod in het veld.

VERMELDINGEN

Ruud Sterken: Ik heb dit seizoen een zeer slecht seizoen gehad vanwege aspergillose.

Ik heb maar een maand kunnen jagen en heb de rest van het seizoen moeten kuren. De vogel zit nu in de muilt en is zo goed als helemaal hersteld.

Mark van Appeldorn: Afgelopen seizoen pech gehad met de lage konijnenstand in de duinen zodat vroeg in het seizoen besloten is voortijdig de bestrijding te sluiten. Gelukkig had ik op andere stukken wel voldoende aanbod.

Robert Musters: Uit eigen broed drie nakomelingen (wijven) van Shinta gekregen. Hiervan heb ik er één gehouden, afgericht en aan het wild gebracht. Vanwege het warme seizoen hiermee vroeg begonnen.

Thijs Fleskens: Mijn jachtveld ligt op tien minuten rijden van mijn huis. Als ik ga jagen ontdoe ik de havik van zijn tuigage, behalve bellen en manchetten. Vervolgens vliegt de havik ongeveer één uur boven de honden. Er zit wel konijn, maar is moeilijk bereikbaar door de ondergroei van bramen en vogelkers. Maar ondanks dit een mooi seizoen gehad met een tableau van ongeveer twintig konijnen.

Ad Starreveld: We zijn laat van vakantie teruggekomen en daarom pas eind oktober begonnen met jagen. Eind december liep ik een blessure op, die naar het zich liet aanzien voorlopig niet over zou zijn. Ik heb dus maar 2 maanden gejaagd. Ondanks de korte periode toch nog 80 konijnen bemachtigd met een subliem jagende havik, appèl en jagen zijn voortreffelijk. We zijn gestart op een gewicht van 1.030 gram en aan het eind van het seizoen joeg ik op een gewicht 1.110 gram. Op de vlaktes van de Europoort is het niet meer bijzonder als ze een konijn aanjaagt dat op een afstand van meer dan 100 meter zit. Je kunt dan prachtig het natuurlijke gedrag van de havik zien. Laag blijven, even hoogte nemen om te oriënteren en weer naar beneden. Vaak neemt ze op korte afstand behoorlijke hoogte en stoot dan vol op het konijn.

Henk Keuning: Dit seizoen ben ik te laat (november) begonnen en dan is het wild al moeilijk te benaderen. De late start kwam door onze vakantie in oktober. Het tableau is zeer mager met twee eenden. De eendenjacht is mijns

inziens één van de moeilijkste manieren van aanwachten. Het punten is bijna onmogelijk. Daarbij komt dat mijn slechtvalk wijf Golda de laatste twee jaar weigert om volle eenden te bejagen, misschien door haar leeftijd (9 jaar)

Ook wilde slechtvalken kwamen dikwijls de jacht verstoren. Voordat de wilde slechtvalk talrijk werd, waren de eenden makkelijker te benaderen. Nu zie ik ook dat de eenden boven het water blijven vliegen, wetende dat dit hun redding is. Twintig jaar geleden lukte de jacht dikwijls doordat ze over land probeerden weg te komen, dat is nu een zeldzaamheid. Maar ondanks alles is het een fantastische beleving, een wilde slechtvalk. Wie had dit dertig jaar geleden kunnen voorspellen. Het kan verkeren!

Henk Keuning
met slechtvalk
Black Lady

Hans Klijn: Dit seizoen is voor mij het laatste seizoen met de bijna 18 jaar oude tarsel Gomez. Na vele jaren te hebben genoten van zijn kunsten, heb ik hem voorjaar 2016 moeten laten inslapen. Net als voorgaande seizoenen gingen wij ook dit najaar weer voor een maand naar Schotland om daar te jagen met de havik. Helaas kwam daar na enkele dagen al een einde aan het jagende leven van de tarsel. Op voor mij onverklaarbare wijze – bij het vliegen naar een eenzame berk op een heideveld – vloog de tarsel tegen een tak van de boom. Als door een schot getroffen stortte hij ter aarde om niet meer omhoog te komen. Ik was ervan overtuigd dat hij dood was. Nadat ik de paar honderd meter had overbrugd, zag ik hem met gespreide vleugels liggen op de heide. Toen ik bij hem in de buurt kwam schrok hij bijna wakker om direct weg te vliegen. Hoe vreemd het ook mag klinken, maar ik was korte tijd opgelucht, omdat ik eerder dacht dat hij dood zou zijn. Het vliegen ging echter niet goed, hij kon alleen maar een rondje vliegen, geen enkele controle over zijn poten en viel weer op de grond. Daar kon ik hem oppakken, waarmee een lange revalidatie zou beginnen. Wanneer ik zelf

niet zou hebben gezien hoe hij tegen de tak vloog, zou ik overtuigd zijn geweest dat hij in een jachtvlucht ergens tegenaan moest hebben gevlogen. Wellicht had de tarsel al een kleine hersenbeschadiging, want waarom zou hij anders zo tegen een tak zijn gevlogen?

In de weken na het incident heb ik hem de eerste week gedwongen moeten voeren, omdat hij niet meer zelf kon azen. Zijn evenwicht was volledig weg, evenals het zicht in één oog. Ook het derde ooglid van dat oog werkte niet meer. De tarsel heeft de eerste anderhalve week in een donkere kist moeten verblijven, met dwangvoeren en het vochtig houden van het oog met kunsttranen. Na anderhalve week kon hij weer een klein beetje zelf azen en na nog een paar dagen leek de reflex van het derde ooglid ook weer terug te komen. Na nog een paar dagen heb ik de tarsel voor het eerst weer buiten kunnen zetten, maar het evenwicht bleef een probleem. Ook kon hij bij het afvliegen zijn sprenkel niet meer terugvinden en het zitten in de kist – ook belangrijk wanneer ik hem weer naar Nederland zou vervoeren – bleek ook bijna onmogelijk. Meerdere keren heb ik getwijfeld om hem al in Schotland in te laten slapen, maar ik was nu al van zover gekomen, dat ik verder wilde. Uiteindelijk heeft het allemaal niet mogen baten. Weliswaar heb ik de tarsel nog los kunnen vliegen, maar zijn oriëntatie en coördinatie tijdens het vliegen bleek ernstig beschadigd en van enige vooruitgang was geen sprake. De tarsel was bijvoorbeeld niet meer in staat om in een boom te vliegen. Wanneer hij een boom benaderde leek hij als het ware niet in staat om de wirwar van takken te onderscheiden en zwaaide dan af om op de grond te gaan zitten. Ook een in de lucht gegooide loer kon hij niet meer slaan. Voor mij was dit voldoende. Ik wilde geen havik die tot in lengte van jaren nog in een kooi moest zitten. Hij had een prachtig leven gehad en 18 jaar is een respectabele leeftijd. Met pijn in mijn hart besloot ik afscheid te nemen van de tarsel.

In de maand in Schotland kwamen mijn Britse vrienden mij te hulp. Een maand zonder vogel in Schotland vonden ze geen goed idee en spontaan werd mij een Harris tarsel aangeboden met de naam Spitfire. Ik ben mijn vrienden nog altijd erkentelijk voor hun hulp, want deze Harris bleek een leuk beest. Naast enkele konijnen, wist hij ook nog een sneeuwhaas te slaan, iets waar mijn havik niet eens naar keek. Grootste nadeel van deze vogel was dat hij het vertikte om samen te werken met de Cocker Spaniel. Zijn wantrouwen tegen deze 'coyote' bleek zo diepgeworteld dat de mooiste kansen niet eens werden aangekeken. Heel jammer.

Arno Teunissen: Het jachtseizoen heeft een bijzondere start door een dom-

me fout. Ik had een uitnodiging vroeg in het seizoen en haalde pas twee weken daarvoor de havik uit het muithok. Een weekje binnen op het hoogrek en een weekje om op conditie te brengen was het overhaaste plan. Waarbij ik de eerste week ook nog eens onvoldoende toe kwam aan afdragen en vier van de zeven avonden van huis ben. Overmoedig geworden door eerdere jaren waarin het afdragen steeds sneller was gegaan en onder druk van de aanstaande uitnodiging volgde ik toch het plan en liet de havik al na één week los om hem te trainen. Niet verstandig, de havik vloog weg. Gelukkig had ik hem een zender aangedaan en kon ik hem volgen, maar hij werd met de dag schuwer. Pas na vier dagen heb ik hem drie km verderop met een vangkooi terug kunnen vangen. Hij was toen 80 gram zwaarder dan toen ik hem losliet! Vervolgens toch maar even geïnvesteerd in afdragen. Na op conditie te zijn gebracht ben ik aan de slag gegaan. De havik is inmiddels 7 jaar oud en heeft voldoende ervaring om snel een prooi te slaan. Na één of enkele prooien stop ik er dan mee. Het seizoen verder redelijk zonder problemen doorgekomen.

Jarco Kingma: Slechtvalk tarsel (540 gram) heb ik succesvol jagend gekregen op eenden, vanaf begin december was de knop om. Halverwege januari kreeg de tarsel helaas last van een ontsteking in de vleugel, deze is nu weer genezen. De jacht met het slechtvalk wijf ging dit seizoen niet makkelijk en ik heb haar daarom teruggeplaatst in de volière. Hierdoor kon ik mijn tijd volledig aan de tarsel besteden, deze bejaagde alles wat hij maar zag.

SLOTBESCHOUWING

In het seizoen 2015-2016 zijn we gemiddeld 11 dagen meer in het veld geweest dan het voorgaande seizoen. Het tableau (aantallen) is hierdoor echter niet toegenomen. Als belangrijkste reden wordt de slechte konijnenstand genoemd. Voor leden een motivatie om gevangen dieren voor de populatie behouden. Ook dit seizoen zijn het de konijn, de kraai en als derde de wilde eend die het tableau domineren. Naast de havik en de slechtvalk als traditionele jachtvogels doet dit jaar de Harris voor het eerst zijn intrede in de vermeldingen.

Met dank aan: Evert Paul Roderkerk, Jan Poorthuis, Ruud Sterken, Mark van Appeldorn, Robert Musters, Thijs Fleskens, Betty Bierman & Paul van Overveld, Ad Starreveld, Jan de Vries, Jan Hoogeveen, Willem Vrijenhoek, Henk Keuning, Arno Teunissen, Jarco Kingma, Hans Klijn en Wim van de Vlasakker.

HENK VAN MIERLO

Een valk in het wapen van Valkenswaard

Valkenswaard, een levendige gemeente met op dit moment ruim dertigduizend inwoners en gelegen tien kilometer ten zuiden van Eindhoven, ontleent haar naam aan de valkerij. Na eerst Wedert en rond 1600 enige tijd Verckenswerde geheten te hebben – naar de destijds bloeiende varkensmarkt ter plaatse – krijgt het dorp rond 1700 haar huidige naam.¹ Reden hiervoor is het in deze plaats beoefende valkeniersbedrijf dat in de eerste helft van de achttiende eeuw op zijn hoogtepunt is. Van Oorschot becijfert in zijn studie 46 valkeniers kort na 1700 en schat dat in het tijdvak 1701-1717 ongeveer 15% van de Valkenswaardse bevolking rechtstreeks betrokken is geweest bij de valkerij.¹

Eeuwenlang maakt Valkenswaard deel uit van de schepenbank van Waalre en Valkenswaard. Maar van de zeven schepenen levert Waalre er vier waardoor de afgevaardigden van Valkenswaard daarmee een minderheid vormen. De ontwikkelingen in binnen- en buitenland aan het einde van de achttiende eeuw geven een impuls aan de wens tot onafhankelijkheid. In 1794 verklaart Valkenswaard zich dan ook officieus zelfstandig.³ Als het daarin in 1812 formeel wordt bevestigd, mag het ook een eigen gemeentewapen gaan voeren.⁴ Op basis van een Koninklijk Besluit van eind 1814 vraagt de Hoge Raad van Adel aan gemeenten die voorheen of tot dusverre een wapen hebben gevoerd, hiervan een afbeelding in te sturen om dit door de vorst te kunnen laten bevestigen. Plaatsen die nog geen wapen hebben gevoerd, mogen een voorstel hiertoe doen aan de genoemde raad. Het

1 *Noordbrabantse plaatsnamen. Monografie 1, Valkenswaard* – H.E.M. Mélotte en J. Molemans (zpl. 1979) p. 57.

2 *Vorstelijke vliegers en Valkenswaardse valkeniers* – J.M.P. van Oorschot (Tilburg 1974) pp. 190-191.

3 *Van Wedert tot Valkenswaard* – J. Bots en H. Mélotte (Valkenswaard 1977) p. 182.

4 *Noord-Brabant in de Bataafs-Franse Tijd, 1794-1814* – J.G.M. Sanders e.a. (Hilversum 2002), p. 488.

Valkenswaardse gemeentebestuur neemt die handschoen op en bericht dat het 'oud wapen der gemeente, verbeeldende St. Nicolaas in bisschoppelijk gewaad' verloren is geraakt. Dit is voor de bestuurders reden om het voorstel te doen 'een gekroonden valk' als wapen te gaan voeren, 'zinspelende op den naam Valkenswaard en op de Valkenjacht, door de ingezetenen uitgeoefend wordende'.⁵ De opmerking van het gemeentebestuur over St. Nicolaas is natuurlijk vreemd omdat Valkenswaard nog maar enkele decennia zelfstandig is en nog nooit een gemeentewapen heeft gevoerd. Het zou daarom kunnen dat het toenmalige gemeentebestuur St. Willibrord, voorkomend op het wapen van de eertijdse schepenbank Waalre-Valkenswaard, ten onrechte heeft aangezien voor St. Nicolaas.⁶ Maar de Hoge Raad van Adel gaat voorbij aan het feit dat nog nooit een gemeentewapen is gevoerd, evenals aan het voorstel van de Valkenswaardse bestuurders en wenst aan het verleden vast te houden. Om die reden verleent het Valkenswaard in 1819 een gemeentewapen 'zijnde een schild van Lazuur, beladen met het beeld van St. Nicolaas'.⁷

Rijksarchivaris J. Smits suggereert in 1932 een herziening van het gemeentewapen door het voorstel van het Valkenswaardse gemeentebestuur van een eeuw eerder te honoreren en de heilige Nicolaas te voorzien van 'een valk aan zijn rechterhand'. 'Valkenswaard was vroeger om hare valkeniers in geheel Europa bekend en de laatste beoefenaar van dat edele handwerk (Karel Mollen, HvM) woont zelfs nog binnen hare grenzen', aldus Smit. Hij merkt daarbij op dat uit heraldisch oogpunt de valk dan moet worden afgebeeld 'met ringen rondom de pooten en met een kapje over den kop'.⁸ Deze mogelijkheid lijkt zich voor te doen in mei 1934 als Valkenswaard samen met de tot dan toe zelfstandige buurdorpen Dommelen en Borkel en Schaft een nieuwe gemeente gaat vormen, die haar naam ontleent aan de grootste kern: Valkenswaard. Officieel vervallen met een samenvoeging ook de wapens van de samengevoegde gemeenten, maar onwetend hiervan blijft Valkenswaard het oude gemeentewapen gebruiken. Pas in 1939 wordt de fout opgemerkt en wordt aan de Hoge Raad van Adel gevraagd het

5 *De gemeentewapens van Waalre, Valkenswaard en Aalst* – J.P.W.A. Smit, in: 'Taxandria. Tijdschrift voor Noordbrabantsche geschiedenis en volkskunde', jaargang 39 (1932) p. 231.

6 *Valkenswaard* – J. Melssen, in: 'Kroniek van de Kempen 6' (Hapert 1988) p. 113.

7 *Ibidem*.

8 *Ibidem*, p. 233 en RHCe, Toegang 10549, Gemeentearchief Valkenswaard 1810-1934, inv.nr. 2701, Brief 18 oktober 1945.

bestaande wapen te bevestigen.⁹ Dit verzoek wordt in 1940 herhaald en begin 1942 krijgt de Valkenswaardse burgemeester bericht dat het oude wapen 'op historische en heraldische gronden' niet kan worden toegekend.¹⁰ Bij besluit van 8 juli 1942 krijgt Valkenswaard dan ook een nieuw gemeentewapen. De beschrijving daarvan luidt: 'In goud een slechtvalk in natuurlijke keur, gekapt en geschoend van keel, zittend op een vuist, gehandschoend van hetzelfde en vergezeld in den rechterbovenhoek van een posthoorn van hetzelfde, beslagen van zilver, in den linkerbovenhoek van een merlet van keel en in den schildvoet van een lelie van hetzelfde met afgesneden voet'.¹¹ De posthoorn, merlet en schildvoet zijn ontleend aan de 'blazoenen der geslachten van Horne, van Cuyck en van Rotselaer, de welke vanaf de 14e tot in den aanvang der 16e eeuw' als heren van de heerlijkheid Aalst, Valkenswaard en Waalre een belangrijke rol hebben gespeeld.¹² Het besluit wordt zonder protest aanvaard, hoewel later wordt aangevoerd dat het in de bezettingstijd niet mogelijk was wensen op dat punt naar voren te brengen.¹³ Een steen met het nieuwe wapen krijgt een plaats in de gevel van het gemeentehuis.

Gemeentewapen
Valkenswaard
1942-1954
(Coll. 'Valkerijen en
Sigarenmakerij
Museum
Valkenswaard').

9 Regionaal Historisch Centrum Eindhoven (RHCE), Toegang 10549, Gemeentearchief Valkenswaard 1810-1934, inv.nr. 2701, Brief 9 augustus 1939.

10 Ibidem, Brief Hoge Raad van Adel d.d. 19 januari 1942.

11 Ibidem, Afschrift besluit 8 juli 1942.

12 Ibidem, Brief Ministerie van Binnenlandse zaken d.d. 12 juli 1946.

13 Ibidem, Besluit gemeenteraad Valkenswaard 14 augustus 1954 en Brief 18 oktober 1945.

Al in oktober 1945 – dus kort na beëindiging van de Tweede Wereldoorlog – verzoekt tijdelijk burgemeester Van Beek de koningin om herstel van het oude 'aan de godsdienstige geschiedenis der gemeente ontleende' wapen. Hij voert aan dat de valkenjacht zelf nooit in Valkenswaard is uitgeoefend en dat het vangen van valken al weer jaren tot het verleden behoort.¹⁴ Valkenswaard's eerste burger neemt daarmee afstand van de argumenten die zijn rechtsvoorganger een kleine anderhalve eeuw aanvoerde om nu juist de valk *in* het gemeentewapen te krijgen! Het verhaal gaat dat daarnaast ook de afbeelding van de valk weerstand opriep, het kapje zou (te) veel gelijkenis vertonen met de helm van de voormalige bezetter. Het Ministerie van Binnenlandse Zaken wijst het Valkenswaardse verzoek echter van de hand omdat in het vroegere wapen de plaatselijke geschiedenis onvoldoende tot uitdrukking komt, in tegenstelling tot het in gebruik zijnde wapen met de valk. Maar het Valkenswaardse gemeentebestuur laat het er niet bij zitten en vraagt in oktober 1947 de minister terug te komen op zijn eerder ingenomen standpunt. Opnieuw wordt het belang van de katholieke bevolking en de verbondenheid met St. Nicolaas aangevoerd en het feit dat het nieuwe wapen in de bezettingstijd, en daaraan dus gevoelens oproepend, is toegekend. Wel wordt een opening geboden, de valk hoeft niet te verdwijnen als in het wapen de beeltenis van de H. Nicolaas maar 'mede tot uitdrukking komt'.¹⁵ De minister volhardt evenwel in zijn mening en geeft nog eens aan dat het standpunt van de Hoge Raad van Adel is ingenomen 'na rustige overweging en allerm minst onder invloed van de toenmalige bezettende macht'.

In 1950 recapituleert de toenmalige burgemeester Van Hellenberg Hubar na een telefonisch verzoek van de Commissaris der Koningin de gang van zaken nog eens. Ook deze burgervader vindt dat de figuur van St. Nicolaas voor Valkenswaard een grotere historische betekenis heeft dan de valk, omdat 'de valkenvangst [...] eerst dateert van veel latere tijd'. Hij suggereert om de drie wapens van de voormalige gemeenten die in 1934 zijn samengevoegd op te nemen in een nieuw gemeentewapen.¹⁶ Maar vanuit 'Den Haag' blijft het stil. Ondertussen gaat Valkenswaard op eigen houtje in 1950 het oude gemeentewapen weer officieus hanteren.¹⁷ De strijd voor het oude

14 Ibidem, Brief 18 oktober 1945.

15 Ibidem, Brief 17 oktober 1947.

16 Ibidem, Brief 13 oktober 1950.

17 *Valkenswaard* – J. Melssen, in: 'Kroniek van de Kempen 6' (Hapert 1988) p. 114.

wapen krijgt een nieuwe impuls door de Valkenswaardse geestelijkheid, in de persoon van de invloedrijke deken P. Manders, tevens pastoor van de St. Nicolaasparochie. In augustus 1952 richten de gezamenlijke plaatselijke rooms-katholieke kerkbesturen zich tot de Valkenswaardse gemeenteraad om de zaak opnieuw aanhangig te maken en St. Nicolaas terug in het gemeentewapen te krijgen.¹⁸ De raad neemt dit standpunt meteen over en al in september van dat jaar gaat er opnieuw een bestuurlijk verzoek naar de

Het gemeentehuis van Valkenswaard rond 1950. Duidelijk zichtbaar is de afbeelding van het oude gemeentewapen met St. Nicolaas op de kromming van het gebouw. Aan de voorzijde van het bordes is, gedeeltelijk verscholen achter de begroeiing, het nieuwe gemeentewapen met de valk aangebracht (Coll. Chr. van den Besselaar).

Hofstad, nu naar de koningin. Hierin worden de eerdere argumenten nog eens herhaald en aangevuld met redenen als het al eeuwenlang bestaan van een St. Nicolaasgilde, het niet thuishoren van tekens van familiewapens in een gemeentewapen en het gegeven dat andere gemeenten zoals Meyel ook St. Nicolaas in hun wapen voeren. Als laatste grote grief noemt het gemeentebestuur 'dat herhaalde pogingen om aan deze ergernis gevende toestand – in bezettingstijd ontstaan – een einde te maken, vruchteloos

¹⁸ RHCE, Toegang 10549, Gemeentearchief Valkenswaard 1810-1934, inv.nr. 2701, Brief gezamenlijke kerkbesturen d.d. 1 augustus 1952.

bleven, waarbij duidelijk is gebleken, dat degenen die hieromtrent adviseren, meer waarde hechten aan gezochte en opgeschroefde historische en heraldische motieven, dan aan de heiligste aan godsdienst en historie ontleende argumenten en gevoelens van degenen die de gemeenschap vormen, waaraan het wapen is ontleend'.¹⁹ Hoewel vraagtekens kunnen worden geplaatst bij de gebruikte argumenten, misten deze blijkbaar ditmaal hun uitwerking niet, want in maart 1954 krijgt Valkenswaard het oude gemeentewapen en daarmee St. Nicolaas weer terug.²⁰ De valk heeft het afgelegd tegen de parochieheilige.

Het gemeentehuis van Valkenswaard bij de afbraak in 1996. Op de kromming van het gebouw is nu het oude gemeentewapen met de valk aangebracht, terwijl het wapen met St. Nicolaas weer terug is geplaatst aan de voorzijde van het bordes.
(Coll. H. van Mierlo)

Desondanks blijven er heraldisch-historische bezwaren bestaan tegen het gemeentewapen.²¹ De steen in de gevel van het gemeentehuis blijft zitten, zij het vele jaren verscholen onder het groen van een klimop. Bij de sloop van de vleugel van het oude gemeentehuis in 1996 wordt de steen gered en krijgt deze uiteindelijk in 2001 een plaats in het nieuwe onderkomen van het plaatselijke Valkerij en Sigarenmakerij Museum, waar deze in volle glorie te bezichtigen is.

¹⁹ Ibidem, Besluit gemeenteraad 14 augustus 1952.

²⁰ Ibidem, Afschrift Koninklijk Besluit d.d. 10 februari 1954.

²¹ *Valkenswaard* – J. Melssen, in: 'Kroniek van de Kempen 6' (Hapert 1988) p. 115.

²² Zie onder meer F.J.C.M. van Ettö in: RHCE, Toegang 10899, Gemeentearchief Valkenswaard 1934-1969, inv.nr. 451 en A. Hoeben in: *Valkenswaard's Weekblad*, 3 juni 1992.

Het gemeentewapen in steen, momenteel aanwezig in het Valkerij en Sigarenmakerij Museum te Valkenswaard (Coll. H. van Mierlo).

Hoewel er in de jaren tachtig en negentig van de vorige eeuw nog suggesties zijn gedaan om het gemeentewapen te wijzigen, blijven deze zonder resultaat. Het gemeentewapen is in de laatste decennia geen issue (meer) in de Valkenswaardse politiek en samenleving.²² Maar de valk heeft wel een *come back* gemaakt. Het op 1 januari 1993 ingevoerde nieuwe gemeentelijke logo, is immers een vernuftige samensmelting van valk, ganzenveer en de hoofdletter 'V'. De valk is terug in Valkenswaard!

Het logo van de gemeente Valkenswaard sinds 1993.

MARK VAN APPELDORN

Weten hoe hazen lopen...

Traditiegetrouw word ik jaarlijks uitgenodigd in de jacht van onze voorzitter Hans Klijn, om met een groepje havikiers te proberen een haas te bemachtigen. Het jachtterrein is een typisch Hollandse veenweidegebied, met weidse zichten, hier en daar een hek, geen enkel gevaar voor een havik en – heel belangrijk – een goede hazenstand. De afgelopen 4 jaar heeft mijn havikswijf Dusty hier altijd succesvol gejaagd en zijn we nooit zonder haas huiswaarts gekeerd. Het hazenseizoen is net open en de onvolwassen dieren zijn nog niet op volgewicht. Dat maakt vandaag de kans op succes aanzienlijk groter. Zoals iedere verantwoordelijke jachthouder is Hans zuinig op zijn hazen en vraagt mij altijd aan het begin van het seizoen, nog voordat er met het geweer is gejaagd. Het weer is deze dag perfect, weinig

Van l-r; Sander Duijn, Hans Klijn, Thomas Buchner, Mark van Appeldorn

wind, helder, 16 graden met een zonnetje. Ook Dusty is er klaar voor en wanneer ik haar voor de jacht weeg, zit ze op een jachtgewicht van 1066 gram. Voor haar bijna het ideale gewicht. Eerst gaan we gezellig bij Hans een bakkie doen en praten we wat bij over de afgelopen seizoenen. Naast Hans zijn ook Sander Duijn, zijn aspirant van dit jaar en mijn jachtmaat Thomas Buchner aanwezig. Met z'n vieren gaan we op pad en besluiten we de honden thuis te laten, omdat het open terrein is en voor de voet wordt gejaagd.

Ik vlieg Dusty nu voor het vijfde seizoen en heb al aardig wat prooisorten met haar geslagen, waaronder ook regelmatig hazen. Een havik die all-round is heeft grote voordelen, zeker nu met de uitbraak van de konijnenziekte RDH-2 en de vogelgriep H5N8. Bij het jagen op hazen gaat ze altijd selectief te werk. Voor de havik zijn hazen een echte krachtmeting. Het zwaarste haas wat ik ooit met Dusty geslagen heb woog 4,5 kilo. Dat zijn echter uitzonderingen, want ze kiest liever de wat minder zware dieren uit.

Het haas in zijn leger (Nico Kloek)

We komen aan bij de boerderij, parkeren onze auto's en maken onze spullen gereed. We zijn met drie drijvers en ikzelf als havikier. We lopen op linie behoedzaam over het land; ik samen met Dusty links van de drijvers met ieder ongeveer vijf meter tussenruimte. Dusty vindt het vervelend als er mensen achter of links van haar lopen, vandaar deze opstelling. Overdag vertrouwt het haas op zijn schutkleur. Platgedrukt tegen de grond met de oren plat op zijn rug is hij makkelijk over het hoofd te zien. Het leger is zo gemaakt dat hij met zijn neus tegen de wind in ligt. Als het haas onraad bemerkt, drukt hij zich nog platter tegen de grond. Pas als we te dichtbij komen zal hij plotseling wegrennen. Meestal zien we de hazen liggen en kunnen we mooi onze positie innemen. De meeste hazen blijven gedrukt

in hun legers. Later in het seizoen zetten ze het soms al eerder op een lopen. Het haas vlucht zigzaggend weg met regelmatig slagen van 90° in zijn loop. Hij kan tijdens de vlucht sprongen maken van bijna vier meter ver of anderhalve meter hoog en snelheden tot 75 kilometer per uur halen. Over een afstand van een halve kilometer is een gemiddelde snelheid van wel 50 kilometer per uur gemeten. Het haas is hiermee een van de snelste kleinere zoogdieren. Het haas in het nauw kan een hevig gevecht leveren met zijn belagers, zo ook met onze haviken. Ook schuwt het haas niet om te gaan zwemmen. Ik heb eerder een haas in een sloot geslagen met Dusty, terwijl ze het haas in haar klauwen hield met haar vleugels plat op het water. Eenmaal geslagen zal het haas meestal klagen en een knarsend geluid maken met zijn tanden. Zeker niet alle havikswijven slaan hazen. Sommige vogels weigeren nog op haas te vliegen na een slechte ervaring. De meesten beginnen er niet eens aan. De kans op succes is dan ook veel minder groot dan op konijn.

Dusty op haas

We zien al snel het eerste haas. Het haas ligt pal voor mijn voeten op een meter of drie afstand. Dusty heeft het al gezien en zit startklaar. Ook de anderen hebben door wat er staat te gebeuren en blijven staan. Er is geen woord nodig, iedereen voelt de spanning aan en weet wat de bedoeling is. Heerlijk, als je met zo'n gezelschap het veld in kan. Ik stoot het haas op. Binnen tien seconden is het gedaan en slaat ze het eerste haas. Dusty en het haas gaan over de kop en het haas springt nog hoog op in een poging Dusty van haar af te gooien. Tevergeefs, Dusty bindt het haas mooi op de kop en ik trek een sprintje om haar snel te helpen.

Voor de havik is dit een hele gunstige positie om te starten. *Een havik wil van nature met gebruikmaking van dekking en liefst van vlakbij snel zijn prooi pakken. De bouw van het lichaam is volledig aangepast aan de sprint over korte afstand. Door de sterk ontwikkelde borstspieren zijn haviken in staat vanuit stilstand binnen zeer korte tijd op topsnelheid te komen. Door snelle zwenkingen in zowel het horizontale, als verticale vlak kan de havik zich tijdens de jacht zeer snel aan veranderende situaties aanpassen. De grote remcapaciteit die ontstaat bij geheel uitgespreide vleugels en staart is een moment waarop het toeslaan exact kan worden getimed. Tijdens de jachtvlucht ontwikkelen havikswijven een snelheid van 50 km/uur. Door juist vlak voor het contact de klauwen vanuit het lichaam een snelle beweging naar voren te laten maken, wordt de prooi met een snelheid van 80 km per uur gegrepen. Het haas wordt doorgaans met de ene klauw gegrepen op de kop, waarbij de andere klauw wordt bijgezet op de schouder. De eerst klauw strekt zich geheel uit naar de prooi op slechts 75 cm afstand. Dat is in tijd uitgedrukt nog geen halve seconde!¹ Recenter onderzoek heeft uitgewezen dat een havik snelheden kan bereiken tot wel 65 km/uur.²*

We zijn net vijf minuten in het veld en het eerste haas is al binnen. Wat doen we nu? Eerder had ik gezegd dat ik na het eerste haas zou stoppen om Dusty af te azen. Het is immers haar eerste prooi van het seizoen. Ik kijk mijn jachtmaten aan. Sander komt helemaal uit Haarlem. Even is er twijfel, maar dan een grote grijns op ons gezicht, we gaan nog even door.

Het tweede haas dient zich al snel aan. Dit keer helemaal op rechts bij Thomas. De afstand is nu een stuk groter en het haas ook zo te zien. Dusty jaagt even aan maar heeft het al snel gezien en zwaait af. Bijzonder om te zien hoe selectief een ervaren vogel te werk gaat. Binnen niet al te lange tijd springt ook het derde haas. Een spectaculaire vlucht volgt. Meerdere keren gaan ze samen over de kop en door de lucht. Het haas vliegt alle kanten op. Ondertussen ren ik achter de vogel aan – luid aangemoedigd door de anderen – om Dusty te kunnen helpen. Er ontstaat een flink gevecht maar uiteindelijk komt het haas los. Dusty zit wat verbouwereerd om zich heen te kijken, maar herpakt zich snel en komt vlot op de vuist. Niet veel later

¹ De havik, Paul Opdam, 1978.

² When hawks attack: Goshawk pursuit strategies during predation on ground-based prey, Suzanne Amador Kane, Andrew H. Fulton and Lee Rosenthal 4 Physics Department, Haverford College, USA, 2014.

volgt al de vierde vlucht. Ook dit keer weer een prachtig schouwspel en flink gevecht, maar nu ontkomt het haas niet en Dusty bindt het mooi in de zo kenmerkende greep; een klauw op de kop, de andere op de schouders met voorlopers van het haas tegen de borst van de vogel en de vleugels gespreid. Het is altijd even goed kijken om de boel uit elkaar te halen. Nu besluit ik dan toch echt om te stoppen. Wat een prachtige dag met alle elementen van de lage vlucht. Op de terugweg zien we nog diverse hazen liggen. We gaan huiswaarts met mooie verhalen en drinken bij Hans nog een afzakkertje.

Dusty op haas

We kunnen ondertussen gerust stellen, dat wij weten hoe hazen lopen. Het was een topdag. Hopelijk zetten we deze mooie traditie voort!

EVERT-JAN BREUKINK

Een goed begin

Het is vooral dankzij de neef van mijn vader, Bart Maandag, dat ik vorig jaar besloot te gaan voor een valkeniersakte. De eerste keer dat ik hem met een slechtvalk op kraaien zag jagen is mij altijd bijgebleven. Misschien omdat de valk succes had, maar om eerlijk te zijn denk ik niet dat dat het verschil maakte. Ik ben ervan overtuigd dat ook wanneer we de valk verloren waren en we de rest van de dag onder een boom hadden moeten wachten het enthousiasme net zo groot was geweest. Want wat vond ik het mooi! Het rondrijden op zoek naar een geschikte kans op kraai was alleen al een avontuur op zich. Tel daar een herfstachtige dag, een imposante valk en allerlei mooie valkeniersspullen bij op en voilà: een valkenier is geboren. Wat betreft die spullen: daar kom ik later op terug.

WACHTEN

Ten tijde van 'de eerste kraai' was ik hooguit een jaar of twaalf, dertien. Er moesten dus nog minimaal vijf(!) jachtseizoenen verstrijken voordat ik überhaupt in aanmerking zou komen om zelf met een vogel te jagen. Even leek het erop dat die voor mijn gevoel ondraaglijk lange termijn voortijdig ten einde zou komen. Het toeval wilde namelijk dat mijn vader – ongeveer een jaar na mijn avontuur met Bart – in de kraaienvangkooi een havik ving. Omdat ik degene was die tweemaal daags de kooi controleerde, was ook ik als eerste op de hoogte van deze bijzondere bijvangst. In de veronderstelling dat mijn vader akkoord zou gaan met mijn idee deze havik tot jachtvogel te dopen, rende ik terug naar de boerderij en timmerde ik in gedachten al een hok (met de term muithuis was ik waarschijnlijk nog niet bekend). Eenmaal aangekomen bleek niets echter minder waar. Mijn vader had geen enkele boodschap aan verhalen over hoe lang ik nog wel niet moest wachten en dat ik echt wel wist hoe ik met een havik om moest gaan omdat ik dat bij Bart had gezien et cetera et cetera. De vangstkooi ging ogenblikkelijk open en met minstens zulke snelle vleugelslagen als waarmee de havik vertrok, vervloog mijn droom van een clandestien valkenierschap.

Gelukkig kon ik op mijn zestiende de theorie en praktijk voor het examen met het geweer alvast doen. Het eerste seizoen dat ik niet drijvend zou doorbrengen was daarmee in ieder geval in zicht. Een vogel mocht ik nog steeds niet vliegen maar eerlijk is eerlijk: de jacht met het geweer heb ik evengoed altijd geweldig gevonden. Twee jaar later – net na mijn 18de verjaardag – kocht ik een tweedehands Browning en in november en december van dat jaar probeerde ik heel wat ochtenden een gans of een kraai te schieten. Het was ook tot ongeveer dat moment dat ik met Bart mee kon om met de havik konijnen te slaan. Helaas zou hij niet veel later overlijden.

In het eerste stagejaar – Foto: Marloes van Pareren

LANGER WACHTEN

Al in mijn eerste jachtseizoen besepte ik dat ik te optimistisch was geweest en dat het nog een tijd ging duren voordat ik een valkeniersakte zou halen. Binnenkort moest ik op kamers en een havik kan je niet 3-hoog op het balkon van een studentenhuis houden. De akte werd daarmee een lange-termijnplan. Maar ik wist dat in dit geval van uitstel geen afstel zou komen. De fascinatie voor roofvogels bleef en jager dat ben je of dat ben je niet. Dat is niet iets dat van de ene op andere dag verdwijnt. Doordat ik terwijl ik op kamers woonde wel met het geweer bleef jagen, zag ik ook geregeld roofvogels in het wild. Dat maakte de fascinatie des te groter en versterkte het verlangen naar een 'eigen' vogel. Zo gebeurde het een keer dat een havik

probeerde een van mijn gefokte lokduiven te slaan en zag ik ooit tijdens het kraaien schieten hoe een boomvalk op zwaluwen joeg. Ook mocht ik eens getuige zijn van een sperwer die haar jongen het jagen leerde met behulp van een dode koolmees. Op zulke momenten wist ik het zekerder dan ooit: vroeg of laat komt die valkeniersakte er.

Toen in 2015 het einde van mijn studie in zicht kwam, besloot ik dat dit het moment was om de valkerij op te pakken. Ik keek op internet en via het NOVO kwam ik bij Adriaan Mollen terecht. Na wat e-mailcontact met de secretaris kreeg ik al snel een lijst met dichtbij wonende mentoren. Met een van hen belde ik en op 1 april 2015 begon mijn eerste stagejaar.

BARTS SPULLEN

Gedurende dat stagejaar leerde ik behalve ontzettend veel over de valkerij an sich ook dat de valkenierswereld een hele kleine wereld is. Op enig moment belde mijn moeder mij met de mededeling dat Wil (de weduwe van Bart) haar had gebeld om te vragen of ik een keer langs zou willen komen. Mijn moeder zei niets over de reden van het telefoontje maar ik vermoedde dat het iets met de valkerij te maken had. Toen ik een aantal weken later bij Wil aan de keukentafel zat, bleek dat ook zo te zijn. Haar zoon had namelijk op een verjaardag van de vriendin van een valkenier – die ik inmiddels had leren kennen – gehoord dat ik bezig was om mijn valkeniersakte te halen. Wil had nog spullen van Bart en ze dacht dat ze mij daar blij mee zou kunnen maken. Er verscheen van alles op tafel en ik werd hoe langer hoe enthousiaster. Een stapel jaarboeken van Adriaan Mollen, dralen, langveters, loeren, bellen, een blok, een valkenierstas en een weitas, uitgeblazen slechtvalkeieren, een mechanisme om bellen te maken en als klap op de vuurpijl een oude handschoen van Bart en een schitterend door hem zelf gemaakt frettenkistje.

Meteen maakte ik met Wil de afspraak dat mijn eerste havik zijn of haar eerste prooi vanaf Barts handschoen zou slaan en dat Wil daar bij zou zijn. Dat moment komt gestaag dichterbij, maar er moet nog wel wat gebeuren. Zo moet ik het tweede stagejaar nog afronden, het examen zien te halen en niet geheel onbelangrijk: mijn opgedane kennis in de praktijk brengen door te laten zien dat ik een havik zo ver kan krijgen dat hij samen met mij wil jagen. Tot die tijd ligt de handschoen samen met de andere spullen keurig opgeborgen en vet ik hem iedere maand in. Wordt vervolgd.

JOHAN KOLMAN EN MARK VAN APPELDORN

‘Margaret Rose’ 1949, gouache van Hendrik J. Slijper (1922-2007)

Deze gouache van Henk Slijper werd in 1998 geschonken uit naam van de weduwe van de heer Strijland aan het Valkerij Museum te Valkenswaard. In 2016 is dit werk voor het museum gerestaureerd door ons lid en leerling van Slijper, Johan Kolman. Afgebeeld staat een jong slechtvalkwijf van de heer Dijkstra genaamd ‘Margaret Rose’. De gouache heeft lang in de valkeniershut ‘Hoog Baarlo’ van de broederschap op de Hoge Veluwe gehangen.

Links: ‘Margaret Rose’
1949, gouache van
Hendrik J. Slijper
(1922-2007)

De heer Henk Dijkstra
en Henk Slijper voor de
betreffende valkeniers-
hut ‘Hoog Baarlo’, 1980
(foto: Stephen Frank).

Henk Slijper was naast valkenier en actief lid van ons verbond, een bekend vogeltekenaar en -schilder in de romantische traditie. Als vogelbeschermer heeft hij belangrijk bijgedragen aan de bescherming van roofvogels, in een tijd dat deze nog sterk in aantal waren afgenomen. Bekend zijn vooral de grote schoolplaten met vogels en zijn talrijke illustraties in boeken.

KEVIN HOOGVELD

Vermiste slechtvalk

Drie november 2015, het was een prachtige dag met een strak blauwe lucht. Ik had een jachtuitnodiging staan bij de heren Thijs Fleskens en Evert-Paul Roderkerk met de havik in het zuiden van het land. Ik besloot in de morgen de slechtvalk (Sibyl) te vliegen. Rustig rijd ik naar de jacht en geniet ondertussen van het uitzicht. Aangekomen in het jachtveld groet ik de boer en maak ik de valk klaar voor haar vlucht. De zender wordt bevestigd op de staart, schoenen gaan af. De huid gaat af, de valk schudt zich zelf en weg is ze. Het is prachtig om te zien hoe de valk klimt. Op een meter of honderd zie ik haar houding veranderen en in mijn linker ooghoek zie ik nog hoger wat aankomen. Sibyl duikt naar beneden recht voor mijn ogen. Het was een stoop op mijn eigen valk! Een flinke wilde slechtvalk had het gemunt op haar. Samen vertrokken ze richting het noorden. Al gauw waren ze zo hoog en zo ver dat ik het niet meer waar kon nemen. De rust en het vertrouwen houden speelden toen een belangrijke rol. Vervolgens ben ik de ontvanger

Sibyl, foto Marloes van Pareren

gaan halen om te kijken of ze nog vloog. Zover ik kon peilen was ze nog aan het vliegen en rustig wachtte ik af in het jachtveld. Normaal komen ze wel terug naar het jachtveld waar ze zijn losgelaten. Helaas was dat nu niet het geval. Ik ben gaan peilen en kwam terecht op een zwaar beveiligd bedrijvencomplex. Na uitleg aan de beveiliging wat ik zocht en waarom ik het terrein op wilde, kreeg ik toegang tot dit complex (door het goede contact kon ik dit terrein later het jaar bij mijn jachtveld toevoegen). De heren vertelden mij dat op één van de torens in de wintermaanden een slechtvalk leefde. Trok de wilde slechtvalk langs de rivier op en zou zij zichzelf dan hier vestigen in de wintermaanden? Ik bleef peilen en peilen maar geen valk. Het bleef een warboel en ik was al snel het bereik kwijt.

Als eerste heb ik mijn jacht uitnodiging afgezegd. Ik ga niet weg terwijl de valk niet binnen is, nooit! Inmiddels liep het tegen het einde van de middag, de verkeersdrukte nam toe en het rondrijden werd steeds moeilijker. Mijn buik begon te rammelen en ik besloot huiswaarts te gaan. Hier kon ik even rustig wat eten en zodra de verkeersdrukte af was genomen kon ik opnieuw gaan zoeken. Dit hield in dat het wel in het donker zou gebeuren. Ik bedacht mij; vanavond peil ik Sibyl wel uit en morgen, voordat de zon opkomt, zorg ik dat ik daar weer ben. Al snel had ik bereik op de Marshall ontvanger. Voor ik het wist stond ik in een woonwijk, tussen een aantal flatgebouwen, een sloot en een basisschool. Ik kwam continu uit bij het water. Ik heb de sloot compleet afgezocht met een lamp. Zou ze hier in liggen? Niets kunnen vinden maar het bereik was top! Het was donker, misschien weerkaatsten de hoge gebouwen? De ontvanger was zo duidelijk in zijn signaal dat ik zeker wist dat ze hier moest zijn. De volgende morgen om 05.30 uur was ik daar weer en het bereik was top. Nu wachten totdat de zon opkomt en dan is ze binnen. Dit dacht ik continu bij mezelf. Tevergeefs, geen valk, geen geluid van de bellen maar wel een top bereik! De onmacht voel je in je lichaam maar helaas roept de werkgever dat ik aan het werk moest. Met lood in de schoenen ga je richting je werk. Wel vijftig telefoontjes komen binnen vanuit Amivedi. Mijn vrouw (Sanne) had zichzelf aangemeld op een site voor gevonden en vermiste dieren. Ook op Facebook was er een oproep geplaatst in de hoop dat iemand haar zou zien of de bellen zou horen. Dit waren alleen maar meldingen met buizerds en nog eens buizerds. De mooiste verhalen en de meest uiteenlopende roofvogels worden gehoord of gezien. Inmiddels was het vier november en ik bleef maar bereik houden midden in die woonwijk. Een bevriende valkenier, Evert-

Paul, kwam naar mijn werk zodat we samen konden gaan zoeken. Ons plan de campagne was om opnieuw te gaan peilen en zo te kijken waar we uitkwamen. En weer kwamen we bij die bewuste woonwijk uit. Evert-Paul was druk bezig met het peilen en ook hij kwam uit bij de waterkant. We hebben de slootkant denkbeeldig opgedeeld in vakken en dit systematisch afgezocht zodat we uiteindelijk nog één vierkante meter overhielden. Hier moest de zender liggen. Rustig met de hand door het gras en bladeren en ja hoor: de zender. De moed zakte mij in de schoenen. Hoe de zender is losgekomen van de vogel blijft een raadsel (Marshall staart-bevestiging). De zender maar geen valk, met gebogen hoofd keerde ik huiswaarts. Tot vijf november s 'avonds de telefoon ging. Het was Mark van Appeldorn. Hij zei: "Kevin je valk staat op waarneming.nl en is gefotografeerd door een fotograaf." Ik kon het niet geloven! Mark zei: "Ik stuur je nu alles door."

Dit is Sibyl! Ik wist het zeker! Ze was gefotografeerd in het Duivense Broek (waar ze ook wel eens heeft gejaagd). Zou ze dan terug gevlogen zijn naar een andere bekende plek? Zo zinloos als het was, gingen Sanne en ik toch kijken

in het pikkedonker in de uiterwaarden. We hebben van alles gezien: prachtige uilen, reeën maar geen valk. De volgende morgen, voordat de zon op kwam, zaten wij alweer in de auto. Een bevriende valkenier, Martin Laarakker, zou voor mij de naastgelegen industriegebieden afzoeken. Om de paar honderd meter zijn we gestopt, blies ik op mijn fluit en heb ik de loer gedraaid. Ondertussen genoten we van een klucht patrijzen, reeën en jagende torenvalken. Na ruim drie uur rond te hebben gereden begon ik het weer somber in te zien. Sanne en ik besloten om de auto te parkeren en mijn bedoeling was om ver het weiland in te lopen waar ik, maar ook de valk, ruim zicht zou hebben. Ik floot en draaide de loer en hoog achter mij hoorde ik bellen! Ik laat de loer zakken in het veld en de valk land op de loer. Ik zak door mijn knieën naast de valk van blijdschap. De klank van de bellen is nog nooit zo mooi geweest!

ARNO TEUNISSEN

De slechtvalk anno 2016

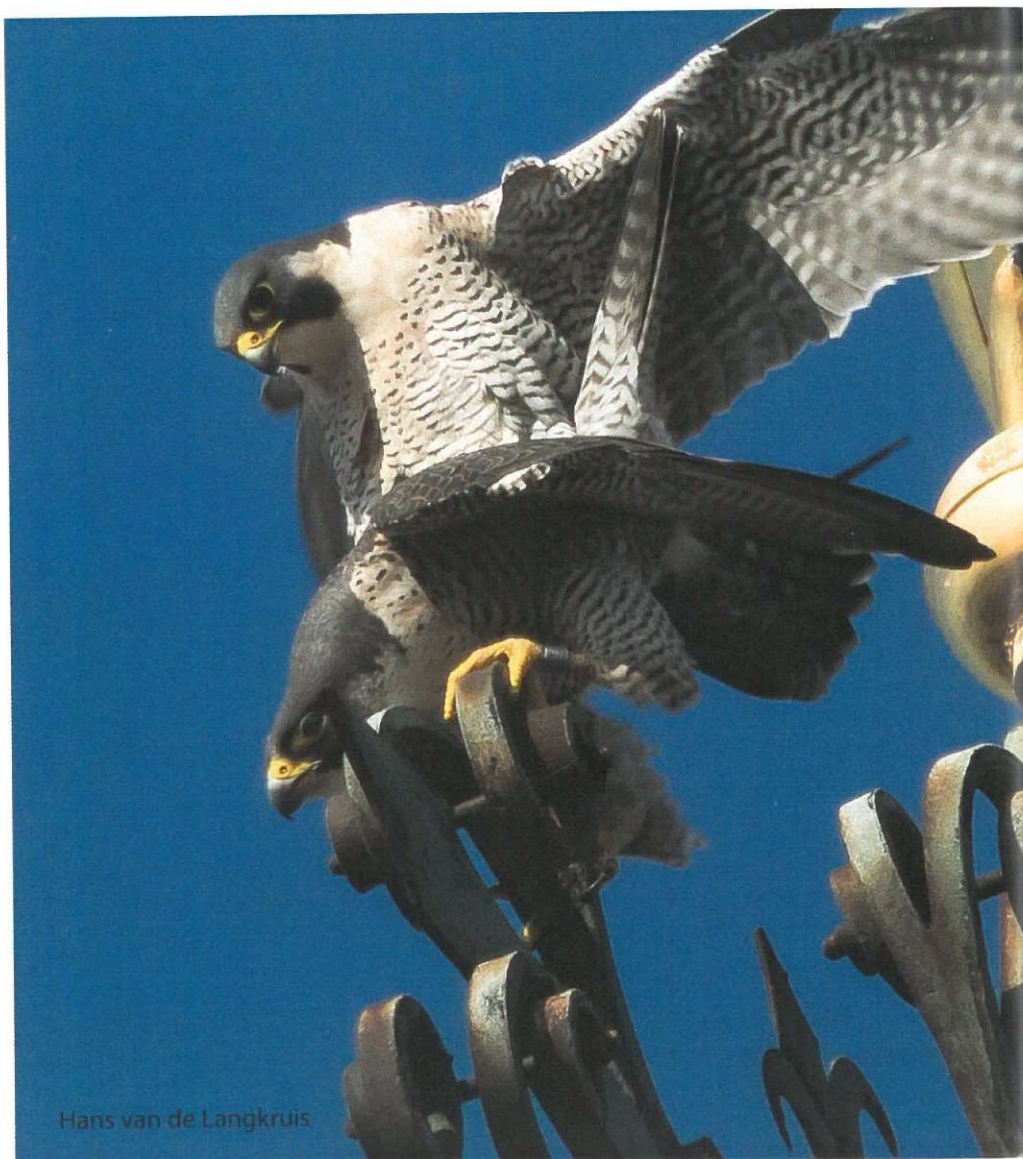
Tijden veranderen, ook voor de slechtvalk. Niet alleen in hoe de populatie zich ontwikkelt maar ook op de manier dat we er naar kijken en de soort beschermen. De winterpopulatie heeft zich na een diep dal weer hersteld. De soort die van oudsher zeer incidenteel in ons land broedde heeft zich nu definitief als broedvogel gevestigd. Met moderne technieken volgen we de verrichtingen van de valk meer dan ooit. En dat heeft ook zijn weerslag op het beschermingswerk en de relatie met de valkerij.

Slechtvalk, foto
Ruud Wielinga

AANTALSONTWIKKELING VAN ZOWEL BROEDPAREN ALS OVERWINTERAARS

Het gaat weer goed met de slechtvalken in Nederland. Tot ongeveer 1960 was een overwinterende slechtvalk een volstrekt normale verschijning in Nederland maar hun aantal is in die tijd sterk gedaald en waarvan de oorzaak genoegzaam bekend is. Met de kennis en hulp van valkeniers is succesvol gewerkt aan het herstel van de populatie. Van oudsher was de slechtvalk

in ons land een incidentele broedvogel maar na een sterk herstel in met name Noordrijn-Westfalen waar gefokte vogels zijn uitgezet en nestkasten werden aangeboden, werd vanuit Duitsland ons land weer herbevolkt. In 1990 was in Limburg het eerste broedgeval in een nestkast. In 2012 was het aantal broedparen al tot boven de 100 gestegen en welk aantal daarna gestaag is doorgegroeid. De schatting voor het aantal broedparen in Nederland voor 2016 ligt rond de 180 met de grootste aantallen in Brabant en Limburg. De meeste koppels broeden in nestkasten die op hoge gebouwen zijn aangebracht, maar er wordt ook gebroed op hoogspanningsmasten, kerken, in bomen en op de grond alwaar de broedresultaten meestal een stuk lager zijn.

De toename van het aantal broedparen verloopt in het noorden van ons land beduidend langzamer. Het vermoeden bestaat dat dit te maken heeft met het grote aantal overwinterende slechtvalken in de periode september tot en met april. Als het broedseizoen begint zijn alle geschikte potentiële broedplaatsen daar nog bezet door overwinteraars waardoor een tijdige start van het broeden verhinderd wordt. Ook in België houdt de ontwikkeling van broedparen gelijke tred met een eerste broedpaar in 1994 en 155 broedparen in 2015.

Broedparen verblijven doorgaans het hele jaar rond de broedplaats. Juveniele vogels zwerven uit over afstanden tot een honderdtal kilometers. Daarnaast duiken Belgische en Duitse vogels bij ons op. Doortrekkers en wintergasten kunnen afkomstig zijn uit Noord-Europa. In het winterhalfjaar vertoeven de meeste slechtvalken in open en waterrijke gebieden die rijk aan middelgrote vogels zijn. Naar schatting verblijven in het winterhalfjaar ettelijke honderden slechtvalken in ons land.

SLECHTVALKEN IN DE DIGITALE WERELD

Anno 2016 is niet alleen het aantal slechtvalken toegenomen, ook het aantal webcams is het afgelopen decennium exponentieel gegroeid. Dankzij de digitale technieken kijken we inmiddels mee in vele nestkasten en Nederland en de rest van de wereld. In 2005 was het eerste broedsel van slechtvalken in de nestkast op de KPN-toren in De Mortel waarschijnlijk ook de eerste waarvan de beelden live via internet wereldwijd te zien waren. Dat was direct een enorme hit met bijna twee miljoen bezoekers in meer dan 80 landen. Deze broedlocatie is nog steeds populair en trekt bij

Beleef de Lente nog altijd de meeste kijkers in de reeks van vogelsoorten die daar inmiddels te volgen zijn in het broedseizoen. De beschikbaarheid van deze beelden op het internet brengt weer nieuwe ontwikkelingen met zich mee.

Zo leveren de webcams interessante beelden en laten nooit eerder waargenomen gedrag zien. In 2007 werd in De Mortel de valk van een nest met drie donskuikens na een hevig gevecht gedood. Het door de tarsel aangebracht voer werd vervolgens door de indringster ingepikt waardoor de kuikens dreigden te verhongeren. Na enkele dagen werd de moederrol echter succesvol overgenomen door de indringster waarna uiteindelijk twee gezonde juveniele vogels zijn uitgevlogen. Bij een webcam in België werd waargenomen dat een kuiken door de oudervogel stevig bij het nekvel werd gepakt en door de nestkast werd verplaatst.

Ook trekken de beelden massa's kijkers aan, vaak ook van mensen niet eerder specifiek in slechtvalken waren geïnteresseerd maar langs deze weg een nieuwe vorm van natuurbeleving hebben ontdekt. Uit hun midden zijn ook weer groepen ontstaan die zich spontaan via internet hebben georganiseerd en gedisciplineerd via een afgesproken rooster all-over-the-world en twentyfour-seven de beelden volgen en alle waarnemingen noteren. Ze leveren zodoende een nieuwe bron van informatie over activiteiten als broedduur en -wisseling van de valk en tarsel, voerfrequentie, rusttijden, prooi-soorten en dergelijke. Met GPS-trackers wordt de trek nauwkeurig in beeld gebracht, zowel qua route, snelheid als vlieghoogte. Informatie die de inzichten in de soort weer verder vergroten en die van nut kan zijn bij het verdere beschermingswerk.

BESCHERMINGSWERK DOOR VALKENIERS ANNO 2016

Het waren in belangrijke mate valkeniers die zich medio vorige eeuw bekommerden over de sterk afnemende aantallen slechtvalken. Het waren ook valkeniers die de oorzaak ervan ontdekten. En het waren valkeniers die met de fok van slechtvalken hebben bijgedragen aan het herstel van de wilde populatie in Noord-Europa. Met de fok is ook de eigen behoefte aan jachtvogels veilig gesteld en is de valkerij niet langer aangewezen op wildvang. Hoewel er nog de nodige valkeniers betrokken zijn bij beschermingswerk neemt de noodzaak van beschermingswerk bij de toenemende populatie af en is afhankelijkheid daarbij van valkeniers heden ten dage nauwelijks nog aan de orde.

Ook de opvang en revalidatie van zieke en gewonde (roof-)vogels heeft niet of nauwelijks invloed op de wilde populatie. De opvang en verzorging van gewonde wilde vogels heeft echter wel maatschappelijke betekenis en vindt tegenwoordig grotendeels plaats in enkele grote vogelopvangcentra. Hoewel bij de kennis en kwaliteit daarvan soms vraagtekens kunnen worden gesteld zijn er ook voorbeelden waarbij met zeer hoogwaardige technieken gewonde vogels worden geholpen. Zo is de van internet bekende slechtvalk S2 uit De Mortel na een hagelschot succesvol geopereerd aan een gebroken vleugel. Tot zover kunnen de opvangcentra hun werk doen.

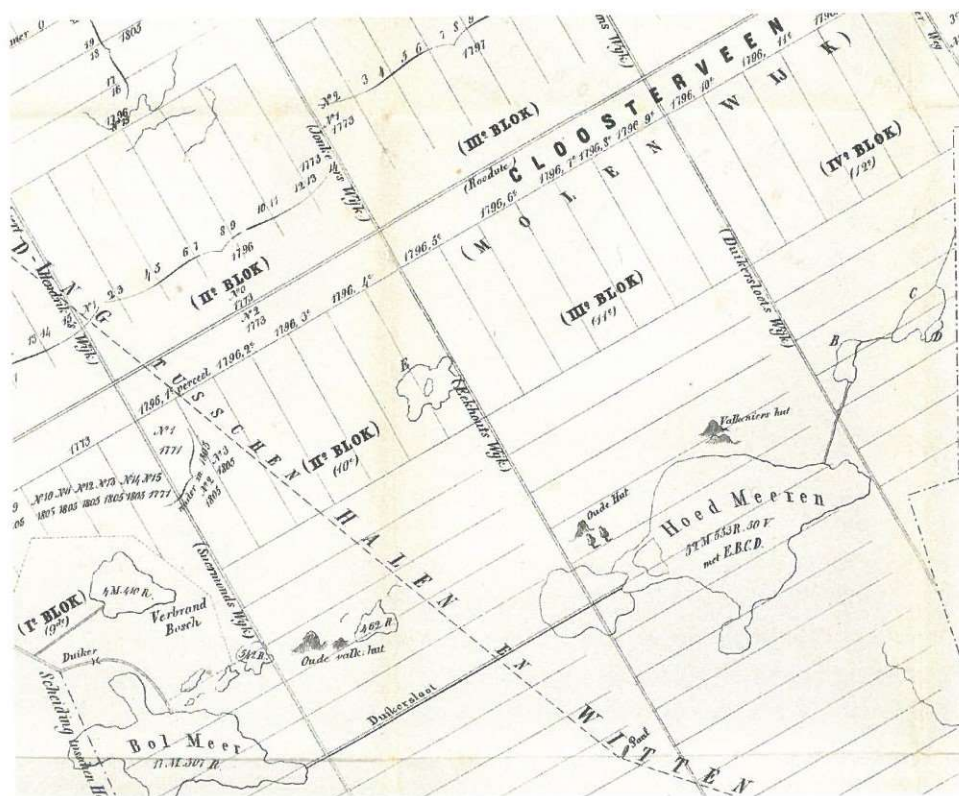
Revalidatie S2, Arno Teunissen

Maar om een dergelijke vogel na maanden van revalidatie met enige kans op succes terug te kunnen plaatsen in de vrije natuur is opbouw van de conditie via de valkerij-methode noodzakelijk. Daar kunnen valkeniers, naast behoud van cultureel erfgoed en schadebestrijding, nog altijd hun maatschappelijke meerwaarde laten zien.

UIT 'DE HEPKEMA'S COURANT' 1902 MET INLEIDING
DOOR JOHAN KOLMAN EN MARK VAN APPELDORN

Valkenvangst te Haule 1902

Zoals bekend hebben Valkenswaardse valkeniers op vele plaatsen valken gevangen; ook ver buiten Nederland. Al in 1622 kwamen valkenvangers uit Valkenswaard naar het Friese Opsterland en Smalingerland. Op kaarten van 1685 en 1718 treffen we in dit gebied verschillende valkeniershutten aan. Ten noorden van het Friese Haule lagen uitgestrekte hoge venen en eveneens een valkeniershut. Willem Hoeks uit Valkenswaard zou deze hut samen met twee ooms in 1750 al 36 jaar in gebruik hebben gehad.

Hoedmeer Kloosterveen Smilde. Drents Archief, Collectie Gratama, inv.nr. 361.

Onderstaand verhaal uit *de Hepkema's* van 1902 (een Nederlands streekblad dat tussen 1874 en 1951 verscheen in Midden- en Zuidoost-Friesland) gaat over Gerben Wiebes, die vroeger schaapherder was op Koudenburg te Haule en dan de Valkenswaardse valkenier hielp. Gezien de tijd zou het Karel Mollen of een van zijn helpers kunnen zijn geweest, maar het feit dat Karel zelf niet zo ver van huis ging pleit daar tegen. Karel Mollen had Peerke Bierings en later ook Janus Scheynaerts en Jan Maas (Karels neef) in dienst als valkenvangers en zij vingden hun valken in de periode van 1867 tot 1926, in de omgeving van Valkenswaard. Op de Leenderheide lagen vier vangplaatsen; de Galberg, de Hasselsvennen, de Klotvennen en bij het Soerendonks Goor. Daarnaast werden er ook op Valkenhorst en bij het Brugven valken gevangen. Janus Scheynaerts ving daarnaast vaak in de omgeving van Loon op Zand. Wie de Brabantse „foegelflapper” uit Valkenswaard in dit artikel moet zijn geweest is voor ons nog een grote vraag. Met dank aan Jac van Gerven voor het aanleveren van gegevens en onderstaand artikel.

Janus Scheynaerts

Liep het tegen den wintertijd, dan was 's avonds de eerste vraag als Gerben Wiebes met zijn schapen het erf opkwam: is hij er al? Daarmede doelden op „de valkeman” zoals hij den vreemdeling betitelde, en die nu den boer, waar Gerben scheper (herder) was, de tegenwoordige huize Koudenburg te Haule, geregeld zijn intrek nam. Dat de opgeschoten knaap naar den aanstaanden logé verlangde, behoeft ons niet te verwonderen, want de vreemdeling bracht ook wat voor hem mee, omdat hij weldra zijne diensten nodig had. Een mes, prachtig, in een schee gestoken, met besneden

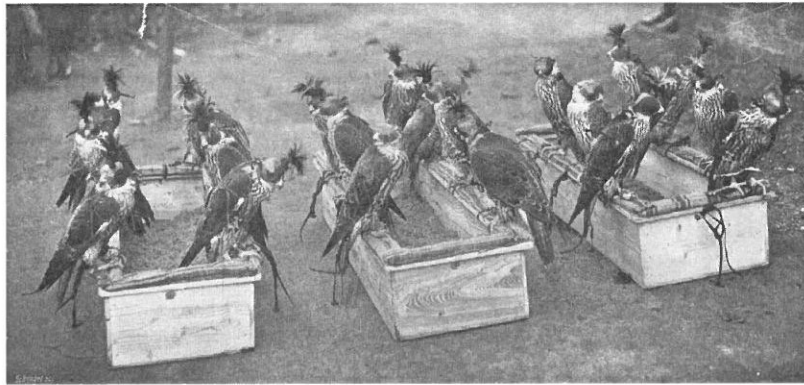
heft en dat van uitstekende kwaliteit bleek te zijn, was het jaarlijkse cadeau, dat de valkenier vanuit het zuiden van ons land, voor den scheper meebracht, die daarmee zeer ingenomen, niets anders daarvoor behoefde uit te voeren, dan zijn heideschappen op eerbiedigen afstand te houden van de hut, door den vogelvanger opgetrokken tot schuilplaats bij het leggen van zijn netten. Het was zeer in het belang van den vreemdeling om met den scheper op een goeden voet te blijven leven, omdat hij voor zijn vangst een vrij terrein, eenzaam en stil, nodig had. Na aankomst van den Brabantsen „foegelflapper” werd een paar dagen rust genomen om van de vermoeienis der reis te bekomen, en vervolgens eens op verkenning uit te gaan en een plek uit te zoeken waar de hut zou worden opgezet. In de eerste plaats moest de valkenier zich aan 't oog van het gevogelte onttrekken, en anderszins was hij er beschut voor elk ruw weersgestel. Mits was het voor hem van groot belang, dat hij geen last had van nieuwsgierige schepersjongens en het gebengel der klokjes van de hamels onder de kudde. Daar in de eenzame Haulervelden werd dan postgevat om verovering te maken van dieren, welke op hunne beurt straks weer zouden veroveren het jachtwild voor de prinsen van Oranje, die met buitenlandse vorsten en prinsen en prinsessen, daartoe uitgenodigd, in het wildrijke Gelderse en Brabantse veld, zich gingen vermeien in al het genot, dat men zich bij de uitoefening van het jachtbedrijf kan denken.

Daar – in het hutje van zoden en plaggen opgetrokken – werd een sommetje verdiend, waarvan de Hauler boeren indertijd watertandden, vooral wanneer „de valkeman” 't geluk had een blauwe valk te bemachtigen, dien hij met den naam van een Noordse betitelde en waarvoor hij niet minder dan f300 zou ontvangen. Voor buitenlandse vorsten kon deze som nog wel eens 1 á 200 gulden hoger worden.

Gerben Wiebes was natuurlijk 's avonds niet van zijn zijde te slaan en, was de vangst boven 't middelmatige, dan had de vogelvanger altijd nog wel iets extra's achter de hand om de belangstellenden scheper te verrassen, die, dit laat zich denken, met elke kleinigheid kinderlijk blij was, en daarvoor wederkerig ook weer zijne diensten met te meer ijver presteerde.

Was de hut gereed, dan werd het net uitgespreid en op het juiste keren gezet. Doodde en levende vogels, vooral duiven, kwamen op het terrein om als lokdieren dienst te doen: de doodden om te trekken door de reuk van

aas en de levenden om door hunne bewegingen de aandacht der roofdieren te wekken, 't was evenwel niet elke dag feest voor den jager en den scheper: er gingen wel eens dagen aaneen voorbij, dat de vangst nul was; doch hij vertrok gewoonlijk niet eerder of er moest een 8- of 10 tal op zien „egge” kunnen worden gezet, die, behoorlijk van hoedjes voorzien en aan de pootten geketend, in hun nieuwen dienst van grootte waarde zouden blijken te zien. En evenals hij gekomen was, ondernam onze valkenier weer de terugtocht te voet. Prat op zijn buit, ging hij naar het zuiden om zijn jachtdieren te dressereren, ten einde dan later ze bij de aanzienlijkste families van het land af te leveren en behulpzaam te zijn bij de georganiseerde jachtpartijen dezer hooggeplaatsten. Gerben Wiebes zou natuurlijk gaarne eens van de partij zijn geweest, na al de verhalen, welke hij voor en na van den Brabantsen avonturier had gehoord.

Gevangen jonge valken klaar voor transport

Ja, mijn jongen, ons dorpje Valkenswaard was eens de voornaamste academieplaatsen van Europa (Of de Hauler scheper nu wel wist wat een academie was, doet hier niet ter zake hij luisterde) de mannen van ons vak waren de professoren en de valken de studenten. Al hadden de voornaamste families in Hongarije, Italië, Spanje of Frankrijk nooit van een Leidsche hogeschool gehoord, Valkenswaard was de roem van ons werelddeel. Van uit geheel West- en Midden-Europa kwamen personen opdagen om valken in te kopen voor de regerende vorsten, en zo'n dier kon met het diploma van bij ons te zijn gedresseerd, de hoogste prijzen opbrengen. En hoe leer je lui die valken het jagen? Heb je de kapjes wel eens nauwkeurig bekeken? Ze zijn van sterk leder gemaakt en bedekken de ogen van het dier zonder ze te drukken. Als ik van hier ga zet ik ze hen op, om de beesten rustig te houden en ze geen afleiding te geven voor het wild, dat ze zoo spoedig

opmerken, maar anders wordt de kap niet eerder opgezet, dan wanneer met het dressereren wordt begonnen. Natuurlijk moeten ze eerst tam worden gemaakt: ze moeten leren uit de hand gevoederd te worden, waartoe men ze vaak langen tijd laat hongeren. Zijn ze hieraan eenmaal aan gewoon, dan leren we hen vanaf zekeren afstand naar ons toe te komen vliegen om gevoederd te worden, doch dan zijn aan hun pootten lange lederen riemen bevestigd, waaraan moeten ze later van nog grotere afstanden komen – verder koorden worden verbonden, ten einde het wegvliegen te beletten. En als ze dan niet willen komen, krijgen ze dan straf, als bij ons een jachthond? Neen, de dieren worden altijd zacht behandeld en vaak gestreeld en dat een roofdier! Juist de uitersten raken mekaar. Hoe zachter met 't dier omgegaan wordt, hoe beter 't aan ons gewend. Maar die scherpe klauwen aan de pootten me dunkt ze zouden je de handen openkrabben. In de valkerij noemen we de pootten „handen”; maar als we thuis zijn, trekken we handschoenen aan van een stof waar de scherpe klauwen van een valk niet door kunnen dringen. Zo'n paar „wanten” moet ik ook hebben. Een slang neem ik „zoo maar” op, maar een adder durf ik niet recht aan en onze dokter wil er graag een hebben. Je dokter? Die van Oosterwolde. Nu, mijn kerel, als je daarop gesteld bent, zal ik je, bij leven en gezond zijn, 't volgende jaar een paar meebrengen. Bij de lederen riemen bevestigen we ook nog klingelende belletjes aan de „handen”, opdat ze, mocht er een ons ontkomen, hij hierdoor te eerder kenbaar is. Langzamerhand gewent het dier al meer en meer om op onze hand te zitten. Wel heeft hij dan eerst de kap nog op, maar langzamerhand weet hij ook zonder kap tot ons te komen. Door een zachte behandeling en vasten leren we hem africhten. De eerste jachtmanoeuvre geschiedt met een tam gemaakte reiger "aan een lange lijn vastgebonden om het wegvliegen te beletten er is dan ook aan de valk een nog langere lijn bevestigd, want hij moet hoger kunnen vliegen dan zijn prooi, terwijl hij deze van boven neer aanvalt.

Bijt hij den reiger dan direct dood? Neen; hij slaat zijn klauwen om de vleugels van den reiger, zodat deze niet meer kan vliegen en tracht ze daarop in het lichaam te werken, maar dat gaat niet gemakkelijk. De aangevallene verdedigt zich krachtig met zijn sterken, puntige snavel en het is een heerlijk gezicht zo'n worsteling in de lucht. 'k Wou 't wel eens zien. Maar 't mooiste is het schouwspel, als de valk vrij en frank de hoogte ingaat om zijn buit te halen, die, 't gevaar bemerkende, in spiraalvormige lijn al hoger en hoger stijgt om 't gevaar te ontkomen. De valk beijvert zich niet alleen hem in te halen, maar opwaarts voorbij te vliegen, om zodoende zijn slag

te slaan en 't kan soms een gehele poos duren eer hij met zijn gevangene beneden komt. Heeft hij 't er netjes afgebracht, dan wachten hem liefkozingen en een heerlijk maal. Dezelfde valk gaat dien dag niet meer uit, want gewoonlijk heeft men er zes of acht stuks bij zich om, de een na den ander, de toeren te ondernemen. Het jachtgezelschap wandelt wat rond en bestijgt dan even de paarden om wat afwisseling in de party te brengen Te paard, zeg je? Zeker. Een valkenjacht geschiedt altijd te paard en alleen het uittrekken 's morgens is het „zien" waard. Heeren en dames, vorstelijk uitgedost, vergezeld van edelknapen en het nodige jachtpersoneel, de beste valkeniers worden bij voorkeur voor zo'n dag meegenomen, 'k beloof je, 't is een parade en tevens groot garnizoen: alles blinkt en schittert in de morgenzon. Hé, 'k wou 't toch weleens zien En de vurige paarden trap-pelen zoo ernstig als weten ze even goed waar 't om te doen is, als een jachthond te Haule kwispelstaartend en brooddronken van blijdschap zich betoont, wanneer zijn meester 't geweer van den wand neemt en de weitas over den schouder hangt. Jachthonden zijn alle niet even best en zoo zal 't met de valken ook wel gaan! Zeer zeker. De beste zijn de Noorse of IJslandse valken en 't is een hele pré, als we er zo een in deze velden snap-pen. Maar jachthonden gaan ook mee op valkenjacht. Deze moeten 't wild opjagen en door hun geblaf reigers en kraaivogels doen opvliegen uit bos-sen, poelen en struiken, omdat de vangst hoog in de lucht moet plaats hebben: 't is niet het doel om wild te bemachtigen, maar uitsluitend het „zien" ervan, daarom gebeurt het ook wel, dat men een gevangen vogel, als het blijkt, dat hij ongeschonden is, weer zijn vrijheid teruggeeft. Wat is 't mooi!

We eindigen hiermede 't gesprek van de twee vrienden en 't zal niemand bevreemden, als ik eraan toevoeg, dat Gerben Wiebes zijn „valkeman" een heel eind uitgeleide deed als deze naar zijn Brabants dorpje terugkeerde, op dezelfde wijze zoo hij gekomen was: als hij maar thuis was, vóór de schapen „uit" moesten. Op een vroege morgen wordt de „stap" gezet in de richting naar Smilde: de valkenier beladen met een kooi met valken en ver-der tuig, wat hij nodig had voor het doel zijner reis Gerben aan zijn zijde, nergens anders over te spreken natuurlijk dan over jachtstoeten, valken, paarden, honden en – 't laatst over „wanten" waardoor hij adders zou kun-nen vangen. Het afscheid is recht hartelijk hij moet terug om zijn schapen. Herhaalde malen ziet hij nog eens om, blijft soms staan en mompelt half-luid: 'n Aardige kerel doch!

ROBERT J. MUSTERS

Radiografische kunstprooien

In dit artikel beschrijft de auteur zijn ervaringen met de door hem ontwikkelde op afstand bestuurbare radiografische kunstprooi; de Roprooi.

VISIE

Om een jachtvogel in een goede conditie te brengen betekent dat je moet beschikken over voldoende jachtveld en kansen. Tegenwoordig is de beschikbare ruimte schaars in ons overbevolkt en geïndustrialiseerd land. Een mogelijke oplossing zou daarvoor de Roprooi kunnen zijn. De Roprooi is een op afstand bestuurbare kunstprooi die gebruikt kan worden voor het trainen van jachtvogels binnen een beperkte ruimte. De eerste Roprooi is eind 2013 ontwikkeld voor het Midden Oosten in de vorm van de grote trap ofwel de houbara (Robara). Ze is gemaakt van ultralicht polyethyleenschuim. De Roprooi is een prima aanvulling om een jachtvogel in conditie te houden en jachttechnieken aan te leren. Door het gebruik van de Roprooi blijft de vogel gemotiveerd en wordt de jachtdrift bevorderd.

Het type Roprooi stimuleert het vangen van dezelfde natuurlijke prooi.

Omdat het model uiteindelijk altijd geslagen wordt geeft dit de jachtvogel het nodige zelfvertrouwen. Na een dag gejaagd te hebben zonder succes kan de Roprooi worden ingezet. Door deze te laten slaan blijft het zelfvertrouwen en de beloning voor de vogel behouden. Daarnaast kan de Roprooi gebruikt worden om een jachtvogel over grote afstand terug te lokken. Voor een jachtvogel is het vangen van de zeer beweeglijke vliegende Roprooi bijna gelijk aan het vangen van een echte prooi.

WETGEVING BIJ GEBRUIK ROPROOI

Een Roprooi is een elektrisch onbemand modelvliegtuig die op afstand radiografisch wordt bestuurd. Dat betekent dat er beperkingen worden opgelegd door de overheid (Inspectie Leefomgeving en Transport, ILT). Een Roprooi valt onder de regelingen modelvliegtuigen maar zodra er gebruik wordt gemaakt van automatisering (flight controller) is het voor de wet een drone.

Belangrijke beperkingen zijn:

- Niet hoger dan 120 meter;
- Niet hoger dan 50 meter als de Roprooi is voorzien van een flight controller;
- Niet boven mensen, water, wegen en aan één gesloten bebouwing;
- Toestemming grondeigenaar;
- Niet in de buurt van laagvlieggebieden en vliegvelden (Control Region, CTR).

SOORTEN ROPROOI

Er zijn verschillende kunstvogels ontwikkeld. Het tot stand komen van de Roprooi was een lang proces waarin de veiligheid van de jachtvogel voorop stond. De bekendste hiervan is de Robara. Dit model heeft een vliegduur van 4 minuten en haalt horizontale snelheden van 55 km/uur. De Robara heeft een gewicht van 900 gram en een spanwijdte van 1,4 meter. De vleugels maken 3 slagen per seconde. De slagvlucht maakt de prooi onweerstaanbaar en geeft een natuurlijk vliegbeeld. Het beste is om te beginnen met een jonge onervaren vogel. Jonge vogels staan nog open voor het ontwikkelen van jachttechnieken en prooi-keuze. Wanneer er bijvoorbeeld een Robara gebruikt zou worden dan gaat de jachtvogel zich hier op specialiseren. Het zoekbeeld en de jachttechniek gaan zich afstemmen op deze prooi-soort. Door deze specialisatie zal een jachtvogel na verloop van tijd niet gemakkelijk meer op andere prooien jagen. Andersom is een ervaren jachtvogel

moeilijk te trainen op een kunstprooi. Tijdens de training met het model ontwikkelen zich zowel de jachtvogel als de piloot. Het type Roprooi moet in balans zijn met de predator: is het model te snel dan zal de jachtvogel haar interesse verliezen, wordt de vliegtijd te lang dan raakt ze uitgeput en verbrandt haar spieren, is de kunstprooi te groot dan kan de vogel angstig worden, enzovoort.

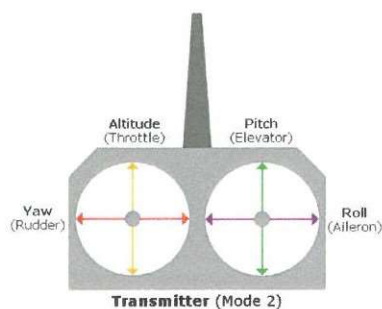
TRAINING

Hieronder volgt beknopt het trainingsproces van een jonge slechtvalk op de Robara. Zodra de slechtvalk getraind is op de loer kan de valk wennen aan de Robara. De valk moet eerst een model in de vlucht zien. De valk wordt daartoe op een blok geplaatst waarbij het model op gepaste afstand voorbij vliegt. Daarna wordt de valk aan de lijn vastgemaakt. En op de nek van het model een stukje vlees bevestigd. Het model wordt op een meter afstand voor het blok gepresenteerd. Zodra de valk de kop grijpt en begint te azen wordt de motor van het model aangezet en slaat het met de vleugels. Zo kan de valk wennen aan het geluid van de interne motor. Dit wordt enkele keren herhaald. De volgende dag wordt de afstand met een paar meter vergroot en de oefening herhaalt. Na drie dagen vliegt het model een 20 tal meter van de valk weg en landt. De aangelijnde valk mag daarna het model pakken. Als dit goed gaat, dan mag de valk los. De valk vliegt dan wel zonder -, of

met korte vliegriemen om te voorkomen dat deze in de inwendige motor verstrikt raken. De vierde dag mag de valk proberen de Roprooi vlak voor de landing op gepaste afstand te slaan. De vijfde dag kan het zijn dat de valk de Roprooi al in de lucht bindt. Daarna kan doorgevlogen worden en begint het spel. De kunst is de Roprooi zodanig aan te bieden dat de valk de kop grijpt. Wanneer het model laag vliegt en ze grijpt de staart dan komt het model in een duikvlucht naar beneden en is er geen tijd meer om op te stijgen. Door tenminste 30 meter hoog te gaan vliegen wordt dit voorkomen. De valk moet leren het model te binden en niet uit balans te brengen waardoor het neerstort. Het model mag de valk ook nooit aanvallen.

BESTURING ROPROOI

De Roprooi wordt door een worp uit de hand gelanceerd. Het model wordt bestuurd met een zender stick. Er zijn standaard 5 bedieningsfuncties:

- Hoogte (omhoog en omlaag);
- Rol (links en rechts);
- Roer (scherpe bochten);
- Gas (sneller of langzamer);
- Vleugelslag (is voor de vleugels te laten klapwijken);

Het modelvliegen is pittig en moeilijk onder de knie te krijgen. Er bestaan hiervoor simulatoren op de computer om de stuurmanskunsten te oefenen. Voor het besturen zijn er verschillende opties (modes). Er bestaan opties met een elektronische vlieg-stabilisatie om het model gemakkelijker te kunnen vliegen maar dat wordt niet aangeraden. Het wordt dan voor de valk te gemakkelijk deze te vangen. In 2016 zijn er twee nieuwe soorten Roprooien ontwikkeld; een kunst-kraai aangedreven door een slagvlucht en een model dat meevliegt achter een delta.

JACHTVOGELS

Zowel de havik, de slechtvalk en de woestijnbuizerd worden in Nederland ingezet voor de valkerij. Hiervan zijn de eerste twee vogelsoorten getraind op de Roprooi.

De eerste trainingen zijn uitgevoerd met een jonge havikstarsel. Het is niet gelukt om deze de Roprooi in de vlucht te laten slaan. Er is van alles gepro-

beerd. Wanneer de Roprooi vliegt wordt de havik agressief en zet al zijn veren op. Als de Roprooi voor zijn poten landt gaat hij met weerzin op het aangeboden vlees af. Maar als de Roprooi opzettelijk het struikgewas in vliegt wordt deze direct geslagen. Daarnaast grijpt de havik het model waar hij maar kan waardoor het snel kapot gaat. De slechtvalk daarentegen is heel makkelijk te trainen op Roprooi. Binnen 1 week trainen slaat een slechtvalk de kunstprooi al in de vlucht en bindt netjes de kop. Eenmaal gebonden zweeft de valk met Roprooi als een biplane naar beneden en zoekt een veilige plek om te landen.

Kunst-kraai achter een delta

CONCLUSIE

De havik lijkt voor de Roprooi ongeschikt. Er zijn wel met succes tientallen valken op Roprooi getraind. Zowel hybriden als slecht-, saker-, gyr- en lannervalken waarbij de slechtvalk de meest ultieme jachtvogel voor training met de Roprooi vormt. Met name de kop-staart vluchten zijn spectaculair. Hier ligt dan ook de grootste uitdaging. De slechtvalk heeft nogal de neiging om te stoten en kan daardoor het model beschadigen. Een stotende slechtvalk is moeilijk te ontwijken anders dan een onnatuurlijke negatieve looping te maken als daar nog ruimte voor is. Tijdens het stunts met een Roprooi wordt pas duidelijk waartoe een slechtvalk allemaal in staat is; loopings en rollen! Een slechtvalk kan zelfs even op de kop vliegen. Alles speelt zich binnen het gezichtsveld af. Als een valk dagelijks gevlogen wordt op de Roprooi komt die in enkele weken in conditie vergelijkbaar met haar wilde soortgenoot. Het horen van het elektrische motortje in de Roprooi drijft een gehuifde Roprooi-slechtvalk tot extase en wil gelijk de achtervolging inzetten. Slechtvalken zijn zeer fanatiek en enthousiast in het najagen

van kunstprooien. In het begin wordt nog een stukje vlees aan de kop bevestigd om de jachtvogel te leren op de kop te slaan. Eenmaal zo geleerd dan blijft ze het ook doen bij levende prooien. Dit vergroot de slagingskans tijdens het echte jagen. Een lanende imprint slechtvalk houdt na twee weken intensieve training op met schreeuwen! Een speciale sok over de kop van de Roprooi voorkomt dat de poten van de valk kunnen twisten in vlucht als het model een rol wil maken. De kop zelf zit middels een elastiek, scharnierend bevestigd aan de romp om klappen op te kunnen vangen. In de nek bevindt zich de accu welk beschermd wordt door een hard omhulsel.

Speciale sok op de kop van de Roprooi

Door regelgeving wordt het gebruik van Roprooien in hoogte beperkt. Afhankelijk van het type tot 50 of 120 meter hoogte. Wat voor een slechtvalk laag is. Pas op een hoogte van 300 tot 500 meter is het mogelijk om samen in een stoep met de valk naar beneden te komen en er alles uit te halen wat mogelijk is. Daarnaast behoren goede stuurmanskunsten en de nodige ervaring tot een voorwaarde om tot resultaat te komen. Voor het werken met valk en Roprooi zijn altijd twee personen nodig, de valkenier en de piloot. Pas als aan die voorwaarden kan worden voldaan kan de Roprooi worden ingezet als trainingsmethode. Daarnaast kan de Roprooi het ideale middel zijn voor het rehabiliteren.

JAC VAN GERVEN

In Memoriam

Johan Franciscus Mollen 1931-2015

Johan kende ik al vele jaren voordat hij aan de valkerij begon. Maar in 1970 kwamen zijn vader en moeder bij mij in de buurt wonen. Tijdens de gouden bruiloft van zijn ouders kwam ik weer in contact met hem. Hij was toen nog werkzaam voor Philips in Afrika. Ik vertelde hem over mijn activiteiten in de valkerij en vanaf dat moment kreeg hij interesse voor de valkerij. Na zijn terugkomst uit Afrika nam hij met mij contact op om lid te worden van ons verbond. Hij werd toen aangenomen als aspirant lid en zijn mentor was Gerrit van Nie. Kort daarna werd Johan benoemd als bestuurslid in de functie als penningmeester. Deze functie heeft hij vervuld van 1975 tot 1978. Daarna werd hij in 1979 gekozen tot voorzitter. Tot 1983 heeft hij deze functie vervuld. En later, in 1993 werd Johan opnieuw gekozen tot voorzitter wat hij tot 1997 is blijven doen. Daarnaast is hij in de periode van 1975 tot 1981 ook voorzitter van de Stichting Valkerij Museum geweest.

In de periode van 1975 tot ongeveer 1998 jaagde Johan met zijn havik succesvol op de Strabrechtse Heide. Samen hebben wij daar prachtige jachtdagen beleefd, maar later kreeg Johan problemen met zijn linker arm. Na een operatie werd steeds moeilijker om met de havik te jagen en uiteindelijk werd het te moeilijk om verder te jagen en stopte hij met de jacht. Ook heeft Johan jarenlang roofvogels gerevalideerd. Hij heeft veel betekend voor de valkerij en zeker voor het Verbond.

Jammer dat Johan het niet meer heeft kunnen meemaken dat zijn oudste zoon Frank vorig jaar werd benoemd als Nederlandse Ambassadeur in Abu Dhabi waar de valkerij nog zeer intensief wordt beoefend. Johan overleed op vierentachtigjarige leeftijd op 24 april 2015.

M.J. VAN APPELDORN

Titeloverzicht per jaargang uitgebracht door Het Nederlands Valkeniersverbond 'Adriaan Mollen'

1967 DE VALKERIJ IN DE NEDERLANDEN

- 3 Een woord vooraf (J.O. Thate)
- 5-15 Kanttekeningen bij de ontwikkeling van de jacht en haar verhouding tot de valkerij (J.W.M. van de Wall)
- 16-25 Elfjaar ornithologisch secretariaat (H.J. Slijper)
- 26-33 Enkele grepen uit de geschiedenis van het Nederlands Valkeniersverbond 'Adriaan Mollen' 1 (G.A. van Nie)
- 34-46 Frasquita (J.W.M. van de Wall)

1968 DE VALKERIJ IN DE NEDERLANDEN

- 3 De Nederlandse Valkerij – literatuur (J.H. Dam)
- 18-20 Ervaringen bij een sperwerhorst (B.P.M. Rijnders)
- 21-25 Drie jaar - 1965, 1966 en 1967 - ornithologisch secretariaat (H.J. Slijper)
- 26-27 Onderzoek naar de waarnemingen van de slechtvalk in Nederland (J.J. Zijlstra)
- 28-40 Aanwachters (H. Dijkstra)
- 41-45 Enkele grepen uit de geschiedenis van het Nederlands Valkeniersverbond 'Adriaan Mollen' 2 (G.A. van Nie)
- 46-47 Brief Prof. Swaen aan de heer Quartero

1969 DE VALKERIJ IN DE NEDERLANDEN

- 3 Recente inzichten in de relatie tussen bestrijdingsmiddelen en roofvogels (J.H. Koeman)
- 6-9 Bij een oude foto (G.A. van Nie)

- 10-23 Haviken op de vliegbasis Leeuwarden (A. van Arendonk)
- 24-26 Een methode, die valkeniers geneigd zijn over het hoofd te zien!
(P. Cramer)
- 27-30 Een witte raaf, en havik zonder kuren (Th. Velthuizen)
- 31-37 Ornithologisch jaarverslag seizoen 1968-1969 (H.J. Slijper)
- 38-41 Woodhall – Spa (A. Corten)
- 42-43 Klub Sokolniku (G.A. van Nie)
- 44-47 Opjacht met een wilde slechtvalk (H.J. Slijper)

1970 DE VALKERIJ IN DE NEDERLANDEN

- 3 De gezichtsscherpte van roofvogels (Dr. O.P. van Bysterveld)
- 9-30 Uit Valkenswaards familiebezit (J. van Gerven)
- 30 In Memoriam J.H.M. Pieters (G.A. van Nie)
- 31-39 Ornithologisch jaarverslag seizoenen 1969-1970 en 1970-1971
(H.J. Slijper)
- 39-46 Enkele grepen uit de geschiedenis van het Nederlands
Valkeniersverbond 'Adriaan Mollen' 3 (G.A. van Nie)
- 47 Rubriek "raar maar waar" (J. van Gerven)

1971 DE VALKERIJ IN DE NEDERLANDEN

- 3 Epileptiforme aanvallen in verband met voeding en training
van onze jachtvogels (G.J. van Nie)
- 11-21 Uit Valkenswaards familiebezit (2) (J. van Gerven en G.A. van Nie)
- 22-28 Ornithologisch jaarverslag seizoen 1971-1972 (H.J. Slijper)
- 29-31 Kennismaking met het vluchtbedrijf (H. van Ommen)
- 32-38 Enkele grepen uit de geschiedenis van het Nederlands
Valkeniersverbond 'Adriaan Mollen' 4 (G.A. van Nie)
- 38-45 Naar Schotland op Grouse (H. Dijkstra)
- 46-47 "Had ik toch maar" (P. Cramer)

1972 DE VALKERIJ IN DE NEDERLANDEN

- 3 Havik en sperwer en hun behoud in Nederland (A.P.M. Biemans)
- 12-23 Het fokken van grijpvogels en de kunstmatige inseminatie
(P.J.M. Corten)
- 24-29 De wind in de bellen (H. van Ommen)
- 30-37 Ornithologisch jaarverslag seizoen 1972-1973 (H.J. Slijper)
- 39 In memoriam ter na gedachtenis van de heer A.B. Wigman
(G.A. van Nie)

- 39-40 In memoriam ter herinnering aan Ton van Nie (W.L.)
 41-47 Nu het nog kan ... (H.C.J. de Boer)

1973 DE VALKERIJ IN DE NEDERLANDEN

- 3 De hond in de havikerij (H. Dijkstra)
 12-21 Enkele grepen uit de geschiedenis van het Nederlands
 Valkeniersverbond 'Adriaan Mollen' 5 (G.A. van Nie)
 22-26 Problemen rond asiel-vogels (H.J. Slijper)
 26-27 Valkenjacht met ongedresseerde valken (H.J. Slijper)
 28-38 De geschiedenis van 'Daphine' en het beest 'Glatisant'
 (H.J. Slijper)
 39-42 Valkeniers zonder aureool (Dr. J.M.P. van Oorschot)
 42-47 Ornithologisch jaarverslag seizoen 1973-1974 (B.L. Boers)

1974 DE VALKERIJ IN DE NEDERLANDEN

- 3 Valkeniers en roofvogelbescherming
 (Prof. Dr. M.F. Mörzer Bruyns)
 6-12 De valk tussen leeuwerik en Gallische haan
 (Dr. J.M.P. van Oorschot)
 13-16 Enige cijfers over ziekten bij roofvogels (G.J. van Nie)
 17-34 Aanwachten in Spanje (H. Dijkstra)
 34-36 Valkeniers en koekenbakkers (G.A. van Nie)
 36-41 Een 16e eeuwse schilderij (H.J. Slijper)
 42-44 De technocratie van een valkenier of: het recht om wild te zijn
 (P. Opdam)
 44-47 Ornithologisch jaarverslag seizoen 1974-1975 (B.L. Boers)

1975 DE VALKERIJ IN DE NEDERLANDEN

- 3 Zo'n bijna dertig jaar geleden (Dr. J.W.M. van de Wall)
 18-24 De hoge vlucht van de valk in het Duitse taalgebied
 (Dr. J.M.P. van Oorschot)
 25-32 Revalidatie van een sperwer met een onderarmfractuur en van
 twee imprint buizerds (G.J. van Nie)
 33-47 Problemen en ervaringen in de aanwachterij (H. Dijkstra)
 48-50 Enkele opmerkingen over frons (G.J. van Nie)
 51 Valkerij in het oude China (J. Taapken)
 52 Valkeniers en roofvogelbescherming 2 (Prof. Dr. S. Dillon Ripley)
 54-55 Bij de bestuurswisseling (W.P.J. Lammers)

1976 DE VALKERIJ IN DE NEDERLANDEN

- 3 Ten geleide (Ir. J.W.G. Pfeiffer)
4-14 Waarom een havik zo moeilijk een eend pakt (H.J. Slijper)
15-18 Falco columbarius of avonturen met een smelleken
(J.D.M. Staal)
19-20 'Vroeger
- (H.J. Slijper)
20-28 Mongoolse valkeniers en de valkerij in China in de 10e eeuw
(Mr. H.A. Daendels)
29-38 Appèl bij de jagende havik (H. Dijkstra)
39-42 'Herbstbeize' (J.D.M. Staal)
43-52 'Conference on falconry and conservation' Abu Dhabi,
10-18 december 1976 (H.J. Slijper)
53-59 Ornithologisch jaarverslag seizoenen 1975-1976 en 1976-1977
(W.P.J. Lammers)

1977 DE VALKERIJ IN DE NEDERLANDEN

- 3 Ornithologisch jaarverslag seizoen 1977-1978 (J.D.M. Staal)
8-12 Congres over beheerstechnieken bij roofvogels Oxford,
2 t/m 5 oktober 1977 (G.J. van Nie)
12-14 Jachtbelevissen in een polder (L.G.R. van Asperen)
14-18 Kraaienjacht met de havik (Dr. M. Heidenreich)
19-23 Twee afwijkende jongen in een sperwerhorst (G.J. van Nie)
24-26 Een 18e eeuws schilderij van een havik met veertien staart-
pennen (H.J. Slijper)
27 Een merkwaardig plaatje (G.J. van Nie)
28-34 Oostenrijkse avonturen (J.D.M. Staal)
35-37 National field meeting British Falconers Club Woodhall Spa
- 11-15 oktober 1977 (G.J. van Nie)
38-41 Het konijn als wildbraad (A. Dijkstra - Meinhold)
42-44 De jachtdag op "De Hoge Veluwe" (H. Dijkstra)
45-48 Boekbespreking, De havik, door Paul Opdam; Traité de
Fauconnerie; La Chasse au Vol (H. Dijkstra)
49-50 G.A. van Nie - 70 jaar (W.P.J. Lammers)
50-51 In memoriam M. Dijkstra (H.J. Slijper)

1978 DE VALKERIJ IN DE NEDERLANDEN

- 3 Ornithologisch jaarverslag seizoen 1978-1979 (J.D.M. Staal)
8-16 Gesprekken met tobbers (G.A. van Nie)

- 17-18 De valkenier: en zonderling? (J.P. Cramer)
 18-23 De haviksnesteling (W.B. Bus)
 24-25 Twee merkwaardige slechtvalken (G.A. van Nie)
 25-29 Sperwer en havik als efficiënte jagers (P. Opdam)
 30-34 Een kostbare erfenis uit de middeleeuwen (W.K. Kraak)
 35-37 Over de snelheid van de havik (H.J. Slijper)
 38-44 Veertien jaar valkerij in Nederland (J.D.M. Staal)
 45-55 Valkerij en roofvogelbescherming in de Verenigde Staten van Amerika (W.A.C. v.d. Vlasakker)

**1979 JAARBOEK HET NEDERLANDS VALKENIERS-
 VERBOND 'ADRIAAN MOLLEN'**

- 3 Ornithologisch jaarverslag seizoen 1979-1980 (J.D.M. Staal)
 10-13 Een valkerij-tentoonstelling (G.A. van Nie)
 14-19 Aanwachten in België (P. Morel)
 20-28 Een middeleeuws verslag in woord en beeld over gedrag van valken (W.K. Kraak)
 29-34 Psychologische achtergronden van het valkenier zijn (A. Dijkstra - Meinhold)
 35-41 Voor het eerst slaagden valkeniers erin de Amerikaanse witkopzeearend (*Haliaeetus leucocephalus*) te fokken (H. Niesters)
 42 Dr. Felix Rodriguez de la Fuente † (H. Dijkstra)

**1980 JAARBOEK HET NEDERLANDS VALKENIERS-
 VERBOND 'ADRIAAN MOLLEN'**

- 3 Ornithologisch jaarverslag seizoen 1980-1981 (J.D.M. Staal)
 11-15 Ontmoetingen met geervalken in de literatuur en in het veld (J.W.M. van de Wall)
 16-18 Ontmoetingen met geervalken (2) (H.J. Slijper)
 19-21 Regulatie van een havikenpopulatie kan een versterkte predatiedruk op de prooidieren tot gevolg hebben (W. Bednarek, W. Bus, P. Buurman)
 22-24 Revalidatie van vier donsjonge haviken (G.J. van Nie)
 25-28 Revalidatie van een trekkende slechtvalk (H. Dijkstra)
 29-31 Havik en sperwer: zijn dat twee of vier soorten? (P. Opdam)
 32-34 Adoptie van gefokte slechtvalken door haviken (G. Trommer)
 35-39 Tuberculose bij vijf roofvogels (G.J. van Nie)
 40 Bedankt, Gerrit van Nie (J.F. Mollen)

**1981 JAARBOEK HET NEDERLANDS VALKENIERS-
VERBOND 'ADRIAAN MOLLEN'**

- 3 Ornithologisch jaarverslag seizoen 1981-1982 (J.D.M. Staal)
10-27 Uniek Nederlands traktaat over africhting en verzorging van
jachtvogels (1) (16e eeuw) (W.L. Braekman)
28-30 Aanwachting impressie (H.Dijkstra)
30-40 De vorsten van Oranje en de valkerij, De tympan van Paleis
Het Loo (L.R.M. van Everdingen - Meyer)
41-42 Iets over de afstamming van onze voorzitter Johan F. Mollen
(G.A. van Nie)
42-48 De praktijk van de tandarts is voor drie maanden gesloten
(J.A. van der Ven)
49-50 Het vorstelijk vluchtbedrijf (J.M.P. van Oorschoot)
51-63 Ontwikkelingen in de valkerij: Repopulatie (J.W.M. van de Wall)
64-65 Aan redacteur W.P.J. Lammers, ten afscheid (Gerhenk)

**1982-1983 JAARBOEK HET NEDERLANDS
VALKENIERSVERBOND 'ADRIAAN MOLLEN'**

- 3 Voorwoord (J. Mollen)
5-11 Ornithologisch jaarverslag 1982-1983 (J.D.M. Staal)
12-15 Spaniels bij de havik (B.L. Boers)
17-18 Landelijke werkgroep 'roofvogels en uilen' (G.J. van Nie)
19-22 'Beter één op de hand, van tien in de lucht' (J.M.A.L.J. Fleskens)
23-30 'En niet alleen door ziekten verloren zij hun jachtvogels'
Ts 'angying fu (G.J. van Nie)
31-37 De sperwer - een juweel onder de jachtvogels (J.P. Cramer)
39-40 De onzin, die ze schrijven (G.A. van Nie)

**1983-1984 JAARBOEK HET NEDERLANDS
VALKENIERSVERBOND 'ADRIAAN MOLLEN'**

- 3 Ornithologisch jaarverslag 1983-1984 (J.D.M. Staal)
8-17 Kosten en baten van het bidden (J.J. Videler)
18-22 Aspergillose bij roofvogels (G.J. van Nie)
23-25 Sedatie bij dagroofvogels (G.Th.F. Kaal)
26-29 Charles Frederick Tunnicliffe (1901-1979) (R.D. Shillcock)
30-48 Het fokken van slechtvalken in gevangenschap (M.A.M. Buil)

**1984-1985 JAARBOEK HET NEDERLANDS
VALKENIERSVERBOND 'ADRIAAN MOLLEN'**

- 3 Het gaat uitstekend met de valkerij (J.M.A.L.J. Fleskens)
 4-11 Ornithologisch jaarverslag 1984-1985 (J.D.M. Staal)
 12-14 Trossen (J.P. Cramer)
 15-17 Hondesuccessen voor AM-havikiers (H. Dijkstra)
 18-27 De slechtvalk is weer terug in het oosten van de Verenigde
 Staten (W.A.C. van de Vlasakker)
 28-32 Roger Reboussin 1881-1965 (R.D. Shillcock)
 33-38 Horstgebruik, legbegin en geslachtsverhouding bij haviken
 (P. Waardenburg)
 39-40 Heeft Paul Opdam gelijk? (J.P. Cramer)
 41-44 Valkerij in Zimbabwe (W. Snoeyenbos)
 45-48 Schotland (E. van Beek)

**1985-1986 JAARBOEK HET NEDERLANDS
VALKENIERSVERBOND 'ADRIAAN MOLLEN'**

- 3 Voorwoord (J.M.A. Fleskens)
 4-13 Ornithologisch jaarverslag 1985-1986 (J.D.M. Staal)
 14-19 Het maken van een Hollandse huid (P. de Koning)
 20-30 Tijd- en energiebesteding in de jaarlijkse cyclus van de toren-
 valk (J.J. Videler)
 31-33 Flori (J.P. Cramer)
 34-37 Carl Allan Andersson 1904-1979 (R.D. Shillcock)
 38-48 De slechtvalk is weer terug in het oosten van de Verenigde Staten
 (W.A.C. van de Vlasakker)

**1986-1987 JAARBOEK HET NEDERLANDS
VALKENIERSVERBOND 'ADRIAAN MOLLEN'**

- 3 Voorwoord (C. de Bruin)
 4-9 In memoriam, Herman Strijland, Theo Veldhuizen,
 Jack Mavrogordato (J.W.M. van de Wall, Sj. Haantjes)
 10-19 Ornithologisch jaarverslag 1986-1987 (J.A.M. Staal)
 20-27 Historische Mixed Pickles (J.W.M. van de Wall)
 28-37 De situatie van de toendravalk op het Amerikaanse continent
 (W.A.C. van de Vlasakker)
 38-40 Redactioneel (Bestuur)

1987-1988 EN 1988-1989 JAARBOEK HET NEDERLANDS VALKENIERSVERBOND 'ADRIAAN MOLLEN'

- 3 Ornithologisch jaarverslag 1987-1988 en 1988-1989 (J.D.M. Staal)
- 12-16 Jubileumviering 50-jarig bestaan 'Adriaan Mollen'
- 17-23 Vliegexperimenten met getreinde torenvalken (J. Videler)
- 24-38 Duivenjacht in Zimbabwe (S. Smit)
- 39-45 Valkerij en roofvogelbescherming (G.J. van Nie)
- 46-50 Beschrijving voor het maken van bellen (P. de Koning)
- 51-56 Uit de oude afleveringen van de Nederlandse Jager (J.D.M. Staal)

50 JAAR VALKERIJ 'ADRIAAN MOLLEN'

- 7 Voorwoord (C. de Bruin)
- 11-23 Onze doelstellingen in de praktijk (J.D.M. Staal)
- 24-36 Eerste seizoen van een geervalktarsel (P. Morel)
- 37-49 Herinneringen aan Duda (H. Dijkstra)
- 50 Gehuifde havik op het hoge rek (redactie)
- 51-58 Mijn havik, mijn hond, mijn fret en ik (J.M.A.L.J. Fleskens)
- 59-63 Meeuwen als aantrekkelijke prooi voor de havik (B. Ehlert)
- 64-74 Het Nederlands Valkeniersverbond 'Adriaan Mollen' (G.A. van Nie)
- 75-80 Een levend verleden doet verslag..... (A. van Wingerden)
- 81-98 De schetsen van de kunstschilder Dubourcq (H.J. Slijper)
- 99-103 Valkerij en filatelie (J.A. van der Ven)
- 104-118 De status van de slechtvalk in Europa (M.A.M. Buil)
- 119-128 Beknopte aerodynamica van de vogelvlucht (E. van de Beek)
- 129-139 Hoe snel vliegen onze roofvogels? (N. Croin Michielsens)
- 140-144 Facetten van de jachtvlucht van de slechtvalk (J.W.M. van de Wall)
- 145-150 Prooikeuze van de slechtvalk (E. van de Beek)
- 150-152 Hebben zieke jachtvogels nu meer levenskansen dan in 1938? (G.J. van Nie)
- 153-163 Verklarende woordenlijst (P.C.J. de Koning)

1989-1990 EN 1990-1991 JAARBOEK HET NEDERLANDS VALKENIERSVERBOND 'ADRIAAN MOLLEN'

- 3 Ornithologisch jaarverslag 1989-1990 en 1990-1991 (J.D.M. Staal)
- 16-22 Falcoaria Real (J. van Gerven)

- 23-33 Een keizerlijke valkenier (G.J. van Nie)
 34-39 Een bruikbare langveterknoop (G.J. van Nie)
 40-46 Valkeniers in de warande van Cranendonck (1657) (J.W. Hagen)
 47-48 Alarmsignalen van de prooi jagen de belager op de vlucht
 (P. de Koning)
 49-50 Sperwernagels op een kale schedel (G.J. van Nie)
 51-55 Mijn kraaienvalk en ik (J. de Vries)
 56-58 Roofvogelverschrikkers (P. Tuijn)
 59-60 In memoriam Ad van Arendonk, Johan Pieter Cramer,
 Jan Cloppenburg (B. Gerritsen, G.J. van Nie, J. de Vries)

**1991-1992 EN 1992-1993 JAARBOEK HET NEDER-
 LANDS VALKENIERSVERBOND 'ADRIAAN MOLLEN'**

- 3 Ornithologisch jaarverslag 1991-1992 en 1992-1993 (J.D.M. Staal)
 11-15 Een internationale valkerij ontmoeting op Ameland
 (C. de Bruin, Th. Fleskens, J. de Vries, J. Willems, J. van Wingerden
 en P. de Koning)
 16-28 Berichten over de geschiedenis van de valkenjacht van keurvorst
 Clemens August (Dr. G. Bandgathe)
 29-42 Perspectieven voor de slechtvalk als inheemse broedvogel
 (P. van Geneijgen, J. Biermans en F. Linsen)
 43-44 Een tot nu onbekende methode om veren recht te maken
 (J. van Gerven)
 45-50 Revalidatie van 'Pilgrimsfalk' 9089579 (Sj. Haantjes)
 51-58 Valkerij in Marokko (H.W. ten Bosch)
 59-60 De heropening van het 'Cultuur Historisch Museum'
 te Valkenswaard (P. Bekkers)
 61-64 Wat schoenen betreft (P. de Koning)

**1993-1994 EN 1994-1995 JAARBOEK HET NEDER-
 LANDS VALKENIERSVERBOND 'ADRIAAN MOLLEN'**

- 3 Voorwoord (J. Mollen)
 4-9 Valkerij in Laxenburg, Oostenrijk (P. Bekkers)
 10-17 Conditie (H. Dijkstra)
 18-21 'Mon Espoir Est En Pennes' Drie matrijzijn voor één knoop
 (S. Fuks)
 22-30 Valkenswaard en de valkenvangst (P.C.J. de Koning)
 31-33 Revalidatie van een arendbuizerd (F.J. van Leeuwen)

- 34-36 Loopsheidproblemen bij fretten (G.J. van Nie)
- 37-43 Twee accipiters uit Kenia (H.W. ten Bosch)
- 44-47 In memoriam, Gerrit Anton van Nie, Reindert Köhler
(J.W.M. van de Wall, G.J van Nie, E. Boerman)

1995-1996 EN 1996-1997 JAARBOEK HET NEDERLANDS VALKENIERSVERBOND 'ADRIAAN MOLLEN'

- 3 Voorwoord (J. Mollen)
- 4-17 Johan Kolman, portret van een portretschilder (S. Smit)
- 18-28 Ik worstel en kom boven (N. van Zantvoort)
- 29-35 Valkerij in het Markgraafdom Ansbach (P. Bekkers)
- 36-44 De valkenjacht (F.S. Donkers)
- 45-48 Vlieland 19.. (J.M.A.L.J. Fleskens)
- 49-53 Huisvesting van jachtvogels (J. Kolman)
- 54-59 In memoriam, Charles Kruythoof, Jan Westerhoudt,
Cees Lindeman (W. van de Vlasakker, J. Poorthuis, G. Dankers,
J. de Vries)

1997-1998 EN 1998-1999 JAARBOEK HET NEDERLANDS VALKENIERSVERBOND 'ADRIAAN MOLLEN'

- 3 Voorwoord (J. Poorthuis)
- 4-10 Noordse valken, Deense koningen en Nederlandse valkeniers
(N.H. Christensen, J.J. van Wingerden)
- 11-20 Het leerlingstelsel van 'Adriaan Mollen' (H. Dijkstra)
- 21-26 In principio Avis Erat (T. Stapert)
- 27-30 Valkerij in de 21e eeuw (J. Staal)
- 31-34 Europese havik jaagt in Mexicaanse woestijn (J. van Gerven)
- 35-38 De draal (P. de Koning)
- 39-44 En dan gaat er iets fout.... (N. van Zantvoort)
- 45-50 Sonderland en de valkerij op het Loo (redactie)
- 51-53 (On)natuurlijk jachtterrein (T. Schoemaker)
- 54-55 In memoriam Anthony Jack (C. de Bruin)

1999 JAARBOEK HET NEDERLANDS VALKENIERSVERBOND 'ADRIAAN MOLLEN'

- 3 Voorwoord (J. Poorthuis)
- 5-11 Ornithologisch verslag seizoen 1998-1999 (S.H. Smit)
- 12-19 De IJslandse giervalk, een koninklijk voorrecht (S. Fuks, C. Parpoil)

- 20-31 Ziekten en revalidatie (G.J. van Nie)
 32-35 Voeding van jachtvogels (G.J. van Nie)
 36-38 Spreeuwen in Hoogeveen (J. de Vries)
 39 Jachtdag Lauwersmeer (B. Bruil)
 40 Chinese jachtvogels in waterverf (A. van Wingerden)
 41-46 Geveerde kracht (N. van Zantvoort)
 47-48 Voorwoord van het boek, Gezondheidszorg voor roofvogels
 (redactie)
 48-51 On the vulcano (H.W. ten Bosch)
 52-54 De valkerij in Leenderstrijp in de 17e en 18e eeuw (J. van Gerven)
 55 Gouden erespeld der kynologie uitgereikt aan Henk Dijkstra
 (H. Klijn)

**2000 JAARBOEK HET NEDERLANDS VALKENIERS-
 VERBOND 'ADRIAAN MOLLEN'**

- 3 Voorwoord (J. Poorthuis)
 5-13 Ornithologisch verslag seizoen 1999-2000 (S.H. Smit)
 14-19 Overwegingen bij het afdragen van een valk (E. van de Beek)
 20-24 Scottish experience (T. Fleskens)
 25-27 Het fokken van tamme ratten (J. van Krijl)
 28-30 Ervaringen van een groentje (M. Carriere-Bothof)
 31-33 Diana (A. Teunissen)
 34-38 Valkerij, meer dan een boeiend tijdverdrijf (H. van Bree)
 39-43 Valkerij op het web (H.R. Knol)
 44-50 De Naxi: oude valkerij herontdekt (T. Fleskens)
 51-56 Kort overzicht van de ontstaansgeschiedenis van "Traité de
 Fauconnerie" (P. Tuijn)
 57-59 In memoriam Philip Glasier (H. Dijkstra)

**2001 JAARBOEK HET NEDERLANDS VALKENIERS-
 VERBOND 'ADRIAAN MOLLEN'**

- 3 Voorwoord (J. Poorthuis)
 6-12 Ornithologisch jaarverslag 2000 (S.H. Smit)
 13-18 Gewicht en wat zaken over de loer (E. van de Beek)
 19-26 Alle goede dingen in drieën. (J.J. van Wingerden)
 27-28 Werpriemen (J. van Krijl)
 29-32 Tagung in Hongarijen (B. Ehlert)
 33-36 De Haut Vol en zijn antipode de aanwachterij (J.W.M. van de Wall)

- 37-42 Joseph Wolf (1820-1899) De beroemdste dierschilder van de 19e eeuw (C. Smeenk)
43-47 Vreemde vogels (E. van de Beek)
48-50 Een valkerijafbeelding door Charles Rochussen (P. Tuijn)
51-55 In memoriam, Mr. H.A. Daendels, Harry Baken, Annelies Dröge, Prof. Dr. K.H. Voous (J.W.M. van de Wall, J. van Gerven, E. van de Beek, H. Bruil, Dr. J. Wattel)

**2002-2003 JAARBOEK HET NEDERLANDS
VALKENIERSVERBOND 'ADRIAAN MOLLEN'**

- 3 Voorwoord (J. Meijvogel)
5-21 Ornithologisch jaarverslag over 2001-2002 en 2002-2003 (S.H. Smit)
22-25 Overwegingen bij het vliegen van een kraaienvalk (E. van de Beek)
26-31 De Northumberland Crow Falcons (T. Stapert)
32-34 Zomaar een paar dagen (T. Fleskens)
35-39 Naseizoen (B. Ehlert)
40-53 Nieuwe gedachten over het trainen van jachtvogels (S. Martin, J. Meijvogel)
54-58 De Flora- & Faunawet en dan ... (H. Klijn)
59-61 Camerabewaking steenarend in Slowakije met educatief karakter (H. Moorlag)
62-63 Snel volwassen geworden roofvogelgeneeskunde (G.J. van Nie)
64-65 Dick Dekker 'Bolt from the Blue' (H. Dijkstra)
66-67 In memoriam Evert van de Beek (Dr. J.W.M. van de Wall)

**2003-2004, 2004-2005, 2005-2006
JAARBOEK HET NEDERLANDS VALKENIERSVERBOND
'ADRIAAN MOLLEN'**

- 3 Voorwoord (J. Vries)
5-15 Ornithologisch verslag (S.H. Smit, H. Klijn)
16-19 Jachtdag vuistvogels, Eempolder (H. Knol)
20-24 Hoe iets begint, hoe iets eindigt (J. van Krijl)
25-31 Symposium ambachtelijk werken met wilde vogels (L. Schreuder, J. Meijvogel)
32-33 The Falconry Heritage Trust (Dr. N. Fox)
34-47 Weerzien met Grouse (Lagopus Scotius) (H. Dijkstra)

- 48 Huidtransplantatie avant la lettre in een Arabisch valkerij-
tractaat uit de achtste eeuw (G.J. van Nie)
- 49-52 Adriaan Mollen 1816-1895 (Dr. J. van Oorschot)
- 53-54 Boekbespreking The Loo Falconry (G.J. van Nie)
- 55-59 Recept: Bécassines chasseur (B. Ehlert)

**2006-2007, 2007-2008 JAARBOEK HET NEDERLANDS
VALKENIERSVERBOND 'ADRIAAN MOLLEN'**

- 4 Voorwoord (J. de Vries)
- 6-23 Ornithologisch jaarverslag (H. Knol)
- 24-31 Schotland (B. Ehlert)
- 32-35 Vogelverschrikker (G.J. van Nie)
- 36-43 Uit oude afleveringen van de Meerijsche Courant (G.J. van Nie)
- 44-53 Schrikvrij bij wespdierven (Pernis apivorus) (G.J. van Nie)
- 54-57 Milse valken, gevangen in de Cuijklandse Peel
(M.P.J. van den Brand)
- 58-61 Op zoek naar oude vangplaatsen voor valken in Noorwegen
(H.C. Eriksen)
- 62-69 Henri de Toulouse-Lautrec en de aalscholvers (S. Fuks)
- 70-73 Het eerste jachtseizoen van Ortega (W. Bus)
- 74-76 In memoriam Henk Dijkstra (H. Klijn)

75 JAAR VALKERIJ 'ADRIAAN MOLLEN'

- 6 Woord van de voorzitter (F.A. Kleyn)
- 9-17 Veertig jaren later (C. Saar)
- 18-29 Twee seizoenen met havikstarsel 'Gus' (A. Heijke)
- 30-41 Portretten van beroemd valken (H.W. ten Bosch)
- 42-45 De oorsprong van het embleem van ons verbond (P. König)
- 46-50 Valkenswaardse valkeniersfamilies (Dr. A. Beckers)
- 51-69 De Nederlandse valkerij (Dr. A. Beckers)
- 70-76 Aanschaf en training van een jonge spaniël (R. Eckhardt)
- 77-92 Avontuur valkenjacht (W. Bus)
- 94-101 Een valkeniersgeslacht uit Valkenswaard (A. van Wingerden,
P. Bekkers)
- 102-105 Al eeuwenlang hetzelfde liedje (H.W. ten Bosch)
- 106-109 Waar is het veiliger jagen? In het duin of in de stad?
(F. van Leeuwen)
- 110-115 Vadim Gorbato, kunstenaar (J.B. Kolman)

- 116-121 Jac van Gerven, meesterschap (R. Engelberts)
122-135 De hoge vlucht (P. Morel)
136-141 Mooie herinneringen aan Henk Dijkstra (H. Klijn)
142-146 Henk Dijkstra (C. Saar)
146-149 The Glorious eighteenth (S. Frank)
150-152 Preface (F.A. Kleyn)
153-159 English summary (H.W. ten Bosch)

**2014-2015 JAARBOEK HET NEDERLANDS
VALKENIERSVERBOND 'ADRIAAN MOLLEN'**

- 5 Voorwoord (F.A. Kleyn)
8-9 Woord van de redactie (H.W. ten Bosch, M.J. van Appeldorn)
10-17 Joost Willem Marinus van de Wall (A. Starreveld)
18-20 Jachtdag / Buitendag 2014 (A. Heijke)
21-22 Veranderen en verbroederen (A. Teunissen)
23-43 Berichten van een meester valkenier (H.W. ten Bosch)
44-48 Liesje van het Liesveld (B. Ehlert)
49-65 Rovers in de stad (R. Wielinga)
66-68 Een besluit van de Raad van Brabant van 10 september 1610
(H.W. ten Bosch)
69-76 De havik als kraaienjager (A. Heijke)
77-88 Wingbeat, home of Rofalconry (R. Musters)

